

47^{de}

1.

V.V.D. - 22 januari 1977 - den Haag.

Dames en heren, ik open deze buitengewone algemene vergadering van de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie. Ik heet U allen van harte welkom. Ik ben al die afgevaardigden die van ver zijn gekomen erkentelijk dat zij hier ook op tijd zijn. Ik vind dat wij daarom ook op tijd moeten beginnen. Het is een agenda die al naar U straks wilt gaan besluiten in lange of in korte tijd zal kunnen worden afgewikkeld. Wij hebben daarin zelf nauwelijks inzicht. Niettemin deel ik U nu bij de opening mee dat U voor nummer 8, sluiting, kunt invullen het woord rondvraag. Na deze vergadering geopend te hebben, stel ik aan de orde punt twee van de agenda en geef ik de leiding in handen van onze ondervoorzitter. Dames en heren punt 2 is de verkiezing van een voorzitter. reglementair en statutair is onze voorzitter thans aan de beurt van aftreden. Toen hij twee jaar geleden kandidaat-voorzitter werd, was dat voor het dagelijks bestuur en hoofdbestuur geen punt, het was in de partij voor sommigen weleens een gedachte van daar moeten we even aan wennen aan een nieuwe voorzitter. Inmiddels hebben wij de praktijk meegemaakt, wij wisten het al in de bestuurskring, maar de heer Korthals-Altes heeft zich ook in de partij zeer actief bewogen, heeft zeker alle centrales een of meer malen bezocht en heeft daar blijk van gegeven in zijn optreden als voorzitter, de politieke taak die voor een partijvoorzitter eminent belangrijk is, al zit hij dan zelf niet in een vertegenwoordigend lichaam, de politieke taak met grote kennis, inzicht, takt en wijsheid te vervullen. Hij heeft de organisatorische taken naar onze mening zeer goed behartigd en hij heeft in de partij waargemaakt dat hij als voorzitter een van de duidelijkste, de geschiktste man is voor deze taak. Er zijn ook geen kandidaten gesteld, behalve hemzelf en ik dacht dat de partij daar mee heeft bevestigd wat ik net heb gezegd. Hij zet zich in met zijn hele persoon. Wij maken ons in het dagelijks bestuur weleens wat zorgen dat het teveel is. Wij moeten ook met grote erkentelijkheid zijn vrouw en zijn jong opgroeiende gezin betrekken in onze erkentelijkheid dat hij zich zo intensief voor onze partij wil inzetten. Er zijn geen tegenkandidaten. Hij is dus bij enkele kandidaatstelling herkozen tot voorzitter van de V.V.D.

Dames en heren, toen al weer enige maanden geleden ik de hoofdbestuur- vergadering verliet om het hoofdbestuur in de gelegenheid te stellen van gedachten te wisselen over de kandidaatstelling voor de vacature voorzitter van de partij en ik na enige tijd weer mocht binnekomen,

toen heb ik zoals dat gebruikelijk is gezegd dat ik bijzonder erkentelijk was voor het vertrouwen dat het hoofdbestuur in mij stelde en het ligt natuurlijk voor de hand en ik doe dat ook gaarne, dat ik op dit ogenblik wanneer ik Uw applaus hoor daartegenover graag zo willen plaatsen mijn erkentelijkheid voor het vertrouwen dat U blijkbaar in mij wilt stellen. Niet kon ik op dat ogenblik voorzien dat wij in die vergadering, waarin de kandidaatstelling voor de tweede kamer en ook de kandidaatstelling voor aftredende leden van het hoofdbestuur, van het dagelijks bestuur aan de orde zou komen, dat wij op dat ogenblik zouden zijn geconfronteerd met een situatie die wij gelukkig gedurende zeer lange tijd in onze partij niet hebben gekend, maar die nu wel is ingetreden. En ik wil daarop uitvoeriger dan ik anders misbruik zou hebben gemaakt van het moment waarop ik het woord tot U mocht richten uitvoeriger ingaan. Nu het dagelijks bestuur eerst met de naastbetrokkenen en dat zijn de leden van de tweede kamerfractie en de eerste kamerfractie vervolgens met het hoofdbestuur en daarna met de voorzitters van de kamercentrales en de statenfracties de gang van zaken heeft besproken met betrekking tot de verwerping van het abortusvoorstel, heeft de partij recht op informatie. Omdat het abortusvraagstuk wordt beheerst door persoonlijke opvattingen over religie, ethiek en andere diepgewortelde factoren is ons volk daarover heftig verdeeld. En omdat onze partij op grond van haar politieke beginsel open staat voor alle, ongeacht hun levensovertuiging zijn ook haar leden op dit punt verdeeld. Het onderwerp roept heftige emoties op, omdat het te maken heeft met de vraag tot hoever de overheid verplicht is het beginsel van de bescherming van de medemens in wording in de wet te handhaven. Enerzijds en de verplichting van de overheid gewetensvrijheid te garanderen anderzijds. Daartussenin liggen tal van nuanceringen. Binnen de V.V.D. is iedereen wel van mening dat de vrucht die zover gegroeid is, dat zij buiten het moederlichaam levensvatbaar is dezelfde volstrekte bescherming verdient als een geboren medemens. In het verkiezingsprogram van 1971 werd het recht van de vrouw zelf te beslissen over zwangerschapsafbreking erkend, maar iedere detailering ook met betrekking tot de vraag tot hoelang dat recht zou bestaan ontbrak. Vele meenden dat de begrenzings die het wetsontwerp gaf onvoldoende waarborgen gaven tegen het afbreken van vergevorderde zwangerschappen, hoewel het de uitgesproken bedoeling van de initiatiefnemers was zodanig waarborgen wel te geven en zij die waarborgen ook gegeven menen te hebben. In de eerste kamerfractie oordeelde oud-minister Polak dat de strafbepaling niet hanteerbaar was, waardoor de waarborgen in de lucht zouden komen te hangen en het was die constatering die bij de tegenstemmers de doorslag gaf. Omdat de problematiek het diepst van het eigen geweten raakt, zijn alle kamerleden vrij gelaten naar eigen gewetensovertuiging te stemmen.

Dit is nog eens toegelicht in mijn artikel in Vrijheid en Democratie van 11 juni j.l. Binnen de tweede kamerfractie is dan ook geen enkele druk uitgeoefend noch om voor te stemmen, noch om tegen te stemmen. Niettegenstaande velen in de partij liever zouden hebben gezien dat enkelen door een tegenstem uiting zouden hebben gegeven aan de gevoelens van die V.V.D.ers die tegen waren. Vrijheid heeft ook in de eerste kamerfractie bestaan. Zij kwam tot een geheel ander resultaat. Dezelfde vrijheid die in de tweede kamerfractie had bestaan en die daar tot unaniemiteit leidden bleek tot acht leden van de eerste kamerfractie tot tegenstemmen te leiden. Deze acht tegenstemmen waren een onderdeel van totaal 41 waarmee het wetsontwerp werd verworpen. Het recht op die persoonlijke stem in overeenstemming met het eigen geweten is onvervreemdbaar en zoals op 11 juni reeds geschreven, wij moeten als liberalen die persoonlijke stem respecteren evenals de persoonlijke stem voor de voorstemmers in de beide fracties. Dat brengt in elk geval ons beginsel van verdraagzaamheid met zich mee. Maar het feit dat dit geheel andere resultaat niet tevoren duidelijk is geworden en dat ook de indieners blijkbaar zelf onvoldoende inzicht hadden in de stembepaling in de eerste kamer bleek voor velen onverwacht hoewel in diverse kranten de haalbaarheid van het voorstel in twijfel was getrokken. Persoonlijke inzet vaak onder zeer moeilijke omstandigheden van de initiatiefnemers bleef door de stemming in de eerste kamer zonder resultaat. En daarbij kan in het midden blijven of het resultaat wel was behaald in geval van aanvaarding omdat de minister van justitie het wetsontwerp toch niet zou hebben ondertekend. En daarbij kan in het midden blijven of het resultaat wel was behaald in geval van aanvaarding omdat de minister van justitie het wetsontwerp toch niet zou hebben ondertekend. De voorstellers en de partij hadden echter tevoren moeten weten dat een zo groot deel van de eerste kamerfractie zo grote bezwaren had. Daarom moet worden vastgesteld, dit had nooit zo mogen gebeuren. Maar de schuld ligt niet bij de eerste kamerfractie alleen. Deze fractie heeft met de indieners gesproken en zijn individuele gesprekken geweest er is een viertal nota's opgesteld op basis van ieder zijn of haar standpunt bepaald heeft. De betrokkenheid van twee partijgenoten bij het initiatief heeft ook meegewogen, maar vervolgens is bij unaniemfraktiebesluit afgesproken dat ter waarborging van ieders persoonlijke vrijheid tevoren niet zou worden bekend gemaakt hoe ieder zou stemmen. Sommigen wisten het zelf ook nog niet voor de mondelinge behandeling en bepaalde hun stem tijdens de debatten. Andere wisten voor zich al voor de debatten of zij voor of tegen zouden zijn. Hoezeer deze procedure ook de persoonlijke vrijheid kon garanderen, zij leidde tot de ongewisheid van de uitslag.

Ik zei al, het zou onjuist zijn hiervan de eerste kamerfractie alleen verwijten te maken, want deze procedure was bekend en daar is daarvoor geen bezwaar tegen gemaakt. Men kan zich afvragen of indieners zich niet tevoren hadden dienen te overtuigen van de mogelijke instemming van een belangrijk deel van de eerste kamerfractie, omdat zonder die instemming het ontwerp niet kon worden aanvaard en erkend moet ook worden dat het dagelijks bestuur een eerder overleg had moeten organiseren om een gang van zaken als deze te voorkomen. Ook het dagelijks bestuur werd door het resultaat van de stemming verrast. Politieke tegenstanders stonden direkt klaar met het verwijt dat bijbedoelingen een rol zouden hebben gespeeld. De gevolgde proceduren van volledige vrijheid en de daaruit voortvloeiende ongewisheid ontzenuwde die beschuldigingen. Maar nu ook door de indieners de goede trouw niet in twijfel wordt getrokken en de gang der zaken niet aan een der betrokken instanties alleen kan worden verweten, mag ook geen zondebok worden gezocht. De eerste geemotiveerde reacties waren begrijpelijk. Toch is het te betreuren dat de discussie via persorganen werd gevoerd. Een dringend beroep op alle betrokkenen deze te staken had wel resultaat, maar was natuurlijk uiterst onbevredigend voor diegene die juist was aangevallen, in dit geval de eerste kamerfractie. Daardoor zijn beschuldigingen o.a. aan het adres van mevrouw van Someren onweersproken gebleven. In raadpleging van de letterlijke van de geluidsband overgenomen notulen leerde dat mevrouw van Someren nooit in een algemene vergadering de abortusparagraaf in het verkiezingsprogramma, die was opgenomen ingevolge een amendement heeft verdedigd. Het desbetreffende deel van de vergadering, bleek ik toen als algemeen secretaris te hebben voorgezeten. En uit het verloop van de discussie blijkt dat geen enkel lid van het dagelijks bestuur zich in het discussie heeft gemengd. Nadat het wetsontwerp was ingediend heeft mevrouw van Someren de indiening zelf wel verdedigd, omdat het kabinet den Uyl in gebreke bleef, maar over de aanvaardbaarheid van het ontwerp heeft zij zich niet uitgelaten. Ik heb gezegd, dit had nooit zo mogen gebeuren. Persoonlijk overleg met de beide fracties is daarom naar de mening van het dagelijks bestuur noodzakelijk. Er is nu overleg met de meest betrokkenen uit de beide fracties over de aan de partij voor te leggen abortusparagraaf, die straks in het verkiezingsprogramma moet worden opgenomen. Daarnaast achten wij het noodzakelijk om dit soort onzekerheden in de toekomst te voorkomen, dat ook periodiek overleg tussen het dagelijks bestuur en de beide kamerfracties zal plaatsvinden. Dat die abortusparagraaf waarmee straks het hoofdbestuur zal komen de instemming van alle partijleden zou kunnen krijgen, lijkt mij een onmogelijkheid, maar wel moet bereikt worden dat de overgrote meerderheid in onze partij er vrede mee zal kunnen hebben en dat de basis wordt gelegd voor samenwerking met anderen om tot een oplossing te komen waarmee ook zoveel mogelijk Nederlanders vrede kunnen hebben.

Dat kunnen wij alleen bereiken wanneer wij daarover beraadslagen in saamhorigheid. Wat gebeurt is had zo niet mogen gebeuren door saamhorigheid zal het niet meer gebeuren. Dames en heren wij staan voor een verkiezingsjaar wij zijn dit jaar begonnen, ingegaan met ruim 87.000 leden, de groei gedurende het vorig jaar was nog weer groter dan het jaar daarvoor. Dat betekent dat wij in het jaar 1975 bij velen weer vertrouwen hebben gewonnen, dat wij juist nu in de komende maanden als partij weer moeten, helemaal kunnen waarmaken. Wij gaan nu de kandidatenlijst vaststellen. Daarbij zullen wij onze lijstaanvoerder definitief benoemen en wanneer wij ons achter hem in de verkiezingsstrijd werpen, dan ben ik ervan overtuigd dat 25 mei een dag wordt van groot succes voor het liberalisme in Nederland. Dank U zeer.

-Applaus-

Dames en heren punt twee van de agende. VERKIEZING VAN EEN PENNINGMEESTER. Wegens het tussentijds aftreden van mevrouw van Someren i.v.m. de onverenigbaarheid van de functie van penningmeester met die van voorzitter van de eerste kamerfractie is een vakature ontstaan. Enig kandidaat voor de vakature is de heer de Koster te Wassenaar, die zich bereid heeft verklaard de kandidatuur te aanvaarden. Er zijn geen tegenkandidaten ingediend, zodat ik mag constateren dat de heer de Koster door de partij is benoemd tot penningmeester.

-Applaus-

Wegens periodieke aftreding van de heer Lauksterman te Amsterdam die zich niet herkiesbaar heeft gesteld moet in de vakature van secretaris worden voorzien. Enig kandidaat is de heer J. den Ouden te Alblasterdam, die zich ook bereid verklaard heeft deze kandidatuur te aanvaarden. Er zijn geen tegenkandidaten ingediend, zodat ik mag constateren dat de partij de heer den Ouden heeft benoemd tot secretaris, lid van het dagelijks bestuur.

-Applaus-

Dames en heren bij het afscheid van mevrouw van Someren als penningmeester en daarmee als lid van het dagelijks bestuur past het dat wij een ogenblik stilstaan. Wij hebben twee jaar geleden uitvoerig afscheid genomen van mevrouw van Someren als voorzitter van de partij. Zij trad toen tussentijds af. Er waren een aantal taken die net begonnen waren, die onder andere lagen op het gebied van de intergratie met de Telderstichting, met de informatiedienst die net gestart was en om die taak te kunnen voltooien, mede omdat te kunnen doen heeft het hoofdbestuur aan de partij voorgesteld mevrouw van Someren tot penningmeester te benoemen. Maar er waren meer redenen, want zij had al bewezen ook in de tijd van haar voorzitterschap bijzondere kwaliteiten te hebben op het gebied van de financiering van de gehele uitgaven die dat partij steeds groeiende zich in steeds sterkeren mate moet getroosten. Die periode van haar penningmeesterschap is nu voor het einde van de rit afgebroken, omdat wij in onze statuten de bepaling kennen dat de voorzitters van de kamerfracties geen zitting mogen hebben in het dagelijks bestuur.

Ik geloof dat dat een heel zuivere bepaling is die dan ook moet worden toegepast en in dit geval ook toepassing vindt. Maar dat betekent wel dat aan een periode van het lidmaatschap van het dagelijks bestuur een einde komt voor mevrouw van Someren. Het is zo dat mij bekend is dat bij de oprichting van de partij op de achterste banken in Bellevue wat jonge partijleden zitten die het inmiddels ver gebracht hebben. Een van hen was de heer Vonhoff een ander van hen was mevrouw van Someren. Niet direkt wisten zij op het landelijk niveau hun politieke gaven te ontwikkelen, maar mevrouw van Someren heeft dat eerst gedaan in de tweede kamer, zij is toen in 1967 net uit de tweede kamer vertrokken meteen al geroepen tot het lidmaatschap van het dagelijks bestuur. Aanvankelijk had zij daar wel oren naar omdat zij meende dat het ging om de positie van ondervoorzitter. De partij kon daarop niet wachten, de heer v.d. Pols verklaarde zich bereid tussentijds af te treden, mevrouw van Someren werd voorzitter. Zij is dat jaren geweest. Zij is toen penningmeester geworden in de verwachting dat zij dat met het lidmaatschap van de eerste kamer nogwel enige tijd kon verenigen. En de geschiedenis is zich enigszins gaan herhalen. Wel was bekend dat de heer van Riel omstreeks de tijd waarop hij is afgetreden, wou gaan aftreden, maar er was een ondervoorzitter van de eerste kamer, de heer de Wilde van wie niemand op dat ogenblik kon voorzien dat ook hij tussentijds de eerste kamer zou verlaten en zo ontstond een situatie dat alweer mevrouw van Someren vroeger dan of laat ik zeggen vroeger het voorzitterschap was helemaal niet aan de orde op dat ogenblik, maar veel eerder dan iemand had kunnen voorzien weer werd geroepen om het voorzitterschap van de eerste kamerfractie te gaan bekleden en daarmee was het penningmeesterschap niet verenigbaar. Wanneer ik nu over die periode van het dagelijks bestuur wat zeg, dan is het zo dat de financiële positie van de partij bij haar optreden als voorzitter als uitermate zorgelijk kan worden gekwalificeerd. U allen weet dat wij onder haar leiding een groot aantal zogenaamde tientjesakties hebben gekend, die iedere keer en dat was Uw bijdrage niet de hare, maar die iedere keer toch weer meer opbracht dan wij hadden durven verwachten, maar het is wel zo dat als het initiatief genomen werd, mevrouw van Someren dat deed er daarachter stond. Zij heeft dat nu voor de laatste keer als penningmeester gedaan in het afgelopen najaar om ervoor te zorgen wij in ieder geval op basis van een degelijke financiële basis de verkiezingen in kunnen gaan. Ook wat dat betreft is nu dat kan ik U verzekeren de partij tot de tanden gewapend. Ik geloof dat de periode die mevrouw van Someren in het dagelijks bestuur heeft doorgebracht in het boek dat misschien te zijner tijd weleens over de geschiedenis van de partij zal worden geschreven in dit geval met gouden letters mag worden geschreven.

-Applaus-

Om na al deze lof dan een opvolger te gaan zoeken, dat is voor het dagelijks bestuur geen eenvoudige kwestie, maar wij hebben toch gezien dat de keuze van het hoofdbestuur de instemming heeft gekregen van de hele partij en dat hoeft niet te verbazen want mag ik de heer de Koster vragen hier op het podium te komen opdat ik hem toespreke.

Wij vinden in de heer de Koster een penningmeester aan wiens gave om onze partij in financieel opzicht te managen niemand twijfelt, maar hij paart deze capaciteit aan nog een aantal andere deugden die wij in het dagelijks bestuur goed kunnen gebruiken. Wij beschikken straks in de heer de Koster over iemand in het dagelijks bestuur die ook duidelijk zijn politieke sporen heeft gedrukt. De heer de Koster als oud staatssecretaris en oud minister, de heer de Koster als tweede kamerlid op dit ogenblik, de heer de Koster van wie velen hopen dat hij toch ook nog op andere wijze straks als de partij het wil, wij zullen daar een betrekkelijke geringer rol in hebben, toch ons zal blijven vertegenwoordigen in het parlement. Dat is goed dat een dagelijks bestuur kan in zijn midden, dat het dagelijks bestuur in zijn midden heeft enige mensen van politieke ervaring en wij zijn bijzonder verheugd dat daarom ook in dat opzicht de dagelijks bestuur van de partij een versterking zal krijgen door de benoeming van de heer de Koster.

-Applaus-

Voorzitter, dames en heren, het zou natuurlijk voor mij nog belangrijker zijn als U even vriendelijk van mij afscheid neemt als ik hier nu voor U sta, want ik begin met een redelijk volle kas dankzij het voortreffelijke werk van mijn voorgangster. Maar we hebben drie verkiezingen in 28 maanden voor ons en wat dat betreft zullen wij ook de uiterste zuinigheid moeten blijven betrachten, daar kunt U op rekenen maar ik dank U zeer voor Uw steun en het is voor mij een aansporing om t.b.v. de VVD. daar door te gaan waar de dat maar enigszins kan. Ik dank U zeer.

-Applaus-

Frans Lauksterman heeft ook gedurende vele jaren met grote inzet het dagelijks bestuur gediend. Hij was niet alleen secretaris voor de organisatie, hij was ook laat ik zeggen onze man uit Amsterdam. Dat is voor het dagelijks bestuur van grote betekenis geweest, maar helaas hij werd zozeer de man van Amsterdam hij werd raadslid, dat werd hem samen te veel. Wij hebben heel goed begrepen dat hem het raadswerk zeer ter harte is gegaan en dat hij zich daarom genoodzaakt heeft gezien om zijn functie ter beschikking te stellen en niet voor herverkiezing in aanmerking te komen. Wij zullen in Frans Lauksterman een goede vriend in de kring van het dagelijks bestuur gaan missen. Iemand op wie wij vaak een beroep konden doen, maar die zelf heeft gezegd het beroep dat Amsterdam op mij doet is nu te zwaar om het beroep dat de partij in het dagelijks bestuur op mij heeft gedaan nog langer te kunnen honoreren. Wij betreuren dat wij daarom afscheid moeten nemen maar wij wensen hem en de amsterdamse gemeenteraadsfractie het allerbeste toe in het verdere werk.

-Applaus-

Na Amsterdam Alblasserdam. De heer den Ouden bekend in de partij uit tal van functies. In de partij zelf, in de kamercentrale Dordrecht, in de propaganda-sfeer, in de sfeer van de vereniging voor staten- en raadsleden, iemand met bestuurlijke ervaring ook weer de grote aanwinst voor het dagelijks bestuur.

Wij zijn bijzonder verheugd dat de heer den Ouden de rangen van het dagelijks bestuur komt versterken en ik zou hem graag willen gelukwensen met zijn benoeming.

-Applaus-

Mijnheer de voorzitter, dames en heren. Mijnheer de voorzitter ik dank U voor Uw vriendelijke woorden en de lof die U mij al hebt toegezwaaid. Ik dank de algemene vergadering voor het in mij gestelde vertrouwen en ik hoop alleen dat ik dat vertrouwen zal waarmaken.

-Applaus-

Dames en heren dan gaan wij nu over tot de kandidaatstelling te beginnen bij punt 5. Ik moet alleen de vraag stellen of diegene die bij de kandidaatstelling niet aanwezig mogen zijn de zaal willen verlaten.

Dames en heren punt 5 kunnen wij overslaan aangezien geen der zittende kamerleden heeft gevraagd het woord te mogen voeren. Ik kom dan op punt 6 dat is de blauwe bijlage m.b.t. de indeling van de combinaties. Mag ik vragen de verdeling van de rijkskieskringen over een viertal combinaties. Mag ik vragen over deze technische indeling bestaand op de blauwe bijlage het woord wil voeren. Dan stel ik vast dat het ontwerp van het hoofdbestuur zoals het door de verkiezingsraad is overgenomen. Mijnheer van Bekom wilt U voor de microfoon gaan staan.

Een opmerking voorzitter. Bij de indeling in de groepen dacht ik dat mej. de Rool, mag ik U zeggen dat wij daar niet over spreken op dit ogenblik. Wij spreken over de blauwe bijlage niet over de groene.

Daarom hebben we ook boven de groene gezet dat hij groen is.

Dames en heren om misverstanden te voorkomen, want het is altijd prettig om te weten waarover we een besluit nemen en dat zal aan het eind van de middag al moeilijk genoeg worden. Wij besluiten nu alleen over datgene wat in de wandeling heet het technisch advies. Dus we praten nog niet over namen. Dus het is alleen de technische indeling. Mag ik constateren dat het voorstel wat de verkiezingsraad aan deze vergadering heeft gedaan is aanvaard. Dank U zeer.

Dan gaan wij nu over tot de kandidaatstelling als zodanig. Unaniem is uit alle processen-verbaal van de afdelingen en van de kamercentrales gebleken dat de partij achter Hans Wiegel staat als lijststaanvoerder. Het hoofdbestuur heeft dienovereenkomstig geadviseerd ook unaniem en de verkiezingsraad deed hetzelfde.

Ik stel U voor plaats 1 toe te kennen aan Hans Wiegel.

-Applaus-

Mijnheer de voorzitter, beste vrienden ik wil U zeggen dat ik uiteraard geweldig dankbaar ben voor het feit dat de partij mij weer tot lijststaanvoerder heeft gekozen. Ik heb nog weleens laatst teruggedacht aan toen het de vorige keer gebeurde en toen wij een verkiezingsstrijd van anderhalve maand zijn ingegaan. Die verkiezingsstrijd was eigenlijk pas in gang gekomen na de algemene beschouwingen in oktober toen en wij hebben dacht ik met redelijk resultaat toen die verkiezingen afgesloten. Maar het eigenlijk nu veel moeilijker want de verkiezingsstrijd is buitengewoon lang.

~~Maarxhetixixxigxrijjkxxxxxmxmxi~~

Wij gaan die verkiezingsstrijd in met het feit dat wij nu 22 tweede kamerleden hebben en met de voorspelling bij een heleboel mensen dat we er wat meer zullen krijgen en dat is toch in wezen een veel moeilijker uitgangstelling dan toen in 1971. Ik geloof dat wij als partij die verkiezingsstrijd zonder fratsen met open vizier en eerlijk moeten gaan voeren. Heel veel kiezers U weet dat zijn in beweging hebben nog geen keuze gemaakt. Sommige partijen en hun leiders in dit land denken dat ze de overwinning al in hun zak hebben. Verkopen de huid voordat de beer is geschoten. De P.v.d.A. blaast hoog van de toren, stelt eisen aan anderen alsof zij de meerderheid van ons volk achter zich heeft. En het C.D.A. straalt zelfgenoegzaamheid uit en rekent zich rijk aan de laatste opiniecijfers. Laten wij dames en heren met de voeten op de grond blijven staan, zorgen voor een goed opgezette en afgewogen campagne. Vooral ook ons kruit niet te vroeg verschieten en ons niet rijk rekenen. Voor de avond van de 25e mei. Wij kunnen vol zelfvertrouwen, maar we moeten zonder zelfoverschatting wetende dat wij best een goede uitslag zouden kunnen boeken, maar beseffende dat wij daartoe ons tot het uiterste moeten inspannen, geloof ik dat wij ook schouder aan schouder en eensgezind die strijd moeten ingaan en ik zeg dat niet zomaar nu. De partijvoorzitter heeft heel wijze woorden gesproken over de gang van zaken met het abortuswetsontwerp. Velen in de partij zijn diep teleurgesteld, ook in mijn tweede kamerfractie, U kunt zich dat voorstellen. Anderen zijn dankbaar voor wat gebeurd is. Ik wil ook een woord nu zeggen aan het adres van mijn collega in de eerste kamer. Toen het wetsontwerp in de eerste kamer verworpen werd, heeft zij en dat kan ik zeggen want ik heb geregeld contact met haar gehad een heel moeilijke tijd doorgemaakt. En daarom zou ik U hier vanochtend willen zeggen, laten wij met elkaar ervoor zorgen dat wij geen opening bieden in de komende maanden aan onze tegenstanders. Om te proberen ons uit elkaar te drijven. Laten we proberen dat als we de abortusparagraaf moeten formuleren ervoor te zorgen dat dat een evenwichtige paragraaf is, een wijze paragraaf, een paragraaf waaruit de liberale verdraagzaamheid spreekt. Als we het zo doen geloof ik en als wij ook op de anderen terreinen zij aan zij staan dan bestaat er een heel goede kans dat anders dan in 1972 er een merkbare meerderheid in de volksvertegenwoordiging komt. Voor een andere coalitie. En een van de vele argumenten die de heer Aantjes in die tijd uit de doos heeft gehaald verzonnen heeft om niet met de V.V.D. in zee te hoeven gaan is hem dan ontvallen. Het is dan ook interessant dat de heer Aantjes nu de deur naar ons heeft opengezet. Laten wij ook duidelijk maken dames en heren aan anderen dat wij niet kruipend op onze knieën over de drempel naar het tot stand komen van een C.D.A. V.V.D. kabinet willen gaan. Dat we passen voor de rol van bijwagen. Onze kiezers zullen van ons verwachten dat wij bij de vorming van het nieuwe kabinet ons sterk zullen maken voor de verwezenlijking van ons program. Zij zullen ook van ons verwachten dat wij dat program niet als een diktaat op tafel zullen leggen maar dat we zullen proberen op basis van verdraagzaamheid op basis van respect voor elkaar het met anderen eens te worden.

Met minder dan waar we recht op hebben zullen we geen genoeg nemen, maar overvragen moeten we ook niet. Het ligt ons niet om de anderen te proberen onder ons juk te laten doorgaan. Zo'n politiek door de P.v.d.A. gevoerd ligt niet in onze opvattingen van democratie. En ik dacht dat het verloop van de nu aflopende kabinetsperiode dat wel heeft getoond is ook funest voor de kwaliteit van het landsbestuur en voor het aanzien van de politiek. Wij willen na de verkiezingen meeregeren. We willen een normaal parlementair kabinet, gebaseerd op een program waar ieder van de deelnemende partijen zich in kan herkennen met een ploeg bewindslieden van hoge kwaliteit en een kabinet zo samengesteld dat het de krachtsverhouding in het parlement tussen de partners weerspiegeld. Dat geldt voor de getalsverdeling, dat geldt voor het gewicht van de posten, dat moet ook gelden voor de spreiding over de verschillende sectoren van het regeringsbeleid.

Wij zullen in de sociaal economische driehoek, in de sektor van het binnenlands bestuur die van het buitenlands beleid, in de sektor van de welzijnsdepartementen en in de sektor van de departementen welke de leefbaarheid van ons land behartigen daarin zullen wij vertegenwoordigd moeten zijn. En dat program dat zo'n kabinet zou moeten hebben, zo'n kabinet waaraan wij willen meedoen, dat program zal absolute voorrang moeten bieden aan de strijd tegen werkeloosheid en inflatie.

Dat dient een gezonde verhouding tussen de particulieren en collectieve sektor tot stand te brengen. Het door het huidige kabinet geplande eenprocentsbeleid dat ertoe leidt en dat is vaak verhuld, dat ertoe leidt dat in de komende jaren 80% van de groei van het nationaal inkomen zal gaan naar de collectieve sektor. Zo'n beleid is voor ons onverteerbaar. De verdere beperking van de stijging van de collectieve uitgaven zal het komende kabinet het bedrijfsleven lucht moeten geven en de koopkracht van de burgers versterken. Maar mijnheer de voorzitter dames en heren het is niet alleen de materiele welvaart die het komend kabinet veilig zal moeten stellen. Het kabinet dient ook een liberalere samenleving te helpen scheppen. En daarom kiezen wij ook voor een dienstbare overheid. Een overheid die zich geen macht aanmeet maar zich inzet voor het vergroten van de persoonlijke vrijheid. Onder het kabinet den Uyl is de greep van de overheid op de samenleving vergroot. Vrije mensen willen dat niet, willen geen betuttelend welzijnsbeleid, maar een beleid dat de persoonlijke ontplooiing dient. Willen niet via het onderwijs worden genivelleerd, maar willen onderwijs van hoge kwaliteit. Dat jonge mensen in staat stelt uit zichzelf te halen wat in hen zit. Willen niet dat ons land zich onttrekt aan zijn aandeel in de westelijke verdediging, maar achten onze vrije maatschappij het waard om verdedigd te worden. Willen zich ervoor inzetten dat de volkeren van de derde wereld tot werkelijke vrijheid kunnen komen maar willen niet dat ontwikkelingshulp wordt gegeven aan een land als Cuba, dat zich schuldig maakt aan agressie, aan het voeren van oorlogen en aan landen die de mensenrechten vertrappen. Om de rechten van zijn mens, om de ontplooiing om zijn vrijheid daar gaat het ons liberalen in onze politiek om.

En dat markeert ook onze positie. Hoe dames en heren de drie hoofdstromingen in ons land denken over de inrichting van onze samenleving zal de eerstkomende maanden ook kunnen blijken bij de behandeling van een aantal wetsvoorstellen. In de eerste maanden van de verkiezingsstrijd zullen dus in het parlement en met name in de tweede kamer in eerste aanleg worden gevoerd, wetsvoorstellen U kent ze om de pressie van links in belangrijke mate door C.D.A.ministers ingediend. Wetsvoorstellen waartegen zowel bij de V.V.D. als bij sommigen in het C.D.A. forse bezwaren zijn ontwikkeld. En het C.D.A. staat dan ook voor de lakmoesproef. In de kamer van de alchemist den Uyl zullen de heren Andriessen en Aantjes bijgestaan door de heer Kruisinga kleur moeten bekennen. En ongetwijfeld bekennen, zal de minister-president proberen hen te pressen de vier zogenaamde hervormingsvoorstellen door het parlement te sleuren. Ongeacht de reeksen van fundamentele bezwaren tegen de VAD, ongeacht het feit dat het wetsontwerp dat de investering moet regelen nog niet eens is ingediend. Of zoals het algemeen dagblad het schreef wat de P.v.d.A. wil is niet alleen brutaal ook onredelijk. En daarbij is niet alleen, dat is ook onze eerste zorg niet, de geloofwaardigheid van het C.D.A. in het geding, ook dat is wezenlijk de positie van het parlement en de funktionering van onze democratie. Het zijn niet een paar heren die hebben te beslissen hoe de volksvertegenwoordiging haar mede wetgevende arbeid dient te verrichten, niet in een rokerig kamertje op het Catshuis, maar in de vergaderzaal van de tweede kamer worden de beslissingen genomen en als anderen dan ook verzaken zullen wij in de kamer opkomen voor het recht van de Staten Generaal om wetsvoorstellen, belangrijke wetsvoorstellen zorgvuldig te beoordelen. Voordat ik tot mijnslot kom, mijnheer de voorzitter, want we hebben nog wel wat meer te doen. Ook een opmerking over de bekende en beruchte resolutie van de P.v.d.A. Ik vindt dat een toonbeeld van de verwording van onze democratie. Sommigen zeggen dat door het ingrijpen van den Uyl die resolutie is afgezwakt, maar er zijn alleen maar rookgordijnen gelegd. In de oorspronkelijke tekst stelt de P.v.d.A. en de P.P.R. zichzelf de eis om tesamen de grootste combinatie te worden en daar paste heel natuurlijk bij de voorwaarden om dan ook in het kabinet de meerderheid van de te verdelen zetels te verkrijgen. Nu stellen die twee partijen zichzelf die eis niet meer maar stellen ze uitsluitend aan andere voorwaarden. En dan doel ik helemaal niet, zeker niet in de eerste plaats op de maskerade van de inlijving uit vrije wil of zonder dat het slachtoffer van iets wist van D66 bij links, dan doel ik op de eis dat P.v.d.A. en P.P.R. ook alkrijgen zij minder kamerzetels dan bijvoorbeeld het C.D.A. ook voor links de beslissende stem in het kabinet opeisen. Dat is regelrechte dwingelandij en het is opmerkelijk en wij zullen dat ook in het land duidelijk moeten maken, het is opmerkelijk dat ondanks alle bezwaren door het C.D.A. geuit, die eis van links niet onverbiddelijk zonder omwegen is afgewezen, zo wekt dat C.D.A. de indruk uiteindelijk.

Voor die chantage, want dat is het door de knieën te gaan, de resolutie van de P.v.d.A. is in een mooie doos met een fraai lint erom verpakt en die wordt straks in de verkiezingscampagne van de P.v.d.A. keurig en dan met name door de heren Diusenberg en van der Stoel overhandigd. Want die twee zijn het die door de politieke smaakmakers van de P.v.d.A. zijn uitgeroepen tot de facade die het linkse program moet verhullen. Maar laten wij elkaar niks wijsmaken en laten wij ook zorgen dat de P.v.d.A. de kiezers niks wijsmaakt. Want de heer Duisenberg zal, zo heeft hij het zelf gezegd als het puntje bij het paaltje komt den Uyl geen strobreed in de weg leggen en wie op van der Stoel zijn kaart zet, trekt Pronk.

-Applaus-

Voorzitter ik rond af met een sober programma met een goede lijst van kandidaten voor de kamer en met een ploeg bekwame potentiële bewindslieden achter de hand gaan we de verkiezingen in. Bereid tot samenwerking met anderen op basis van gelijkwaardigheid. Absolute voorrang eisen voor de strijd tegen werkeloosheid en inflatie en met de vrijheid in onze vlag. Vrijheid, werk, samenwerking dat is voor deze campagne ons parool.

-Applaus-

Dames en heren, volgens het aangenomen technische advies worden bij de vaststelling van de plaatsen 2 tot en met 17 deze plaatsen als gelijkwaardig beschouwd.

U hebt in de gele bijlage de namen voor degene die de verkiezingsraad voor die volgende 16 plaatsen heeft voorgesteld in alfabetische volgorde. Wij hebben gezegd, mocht over een van deze kandidaten stemming moeten plaatsvinden omdat een andere kandidaat wordt voorgesteld dan dit 16tal dan zal de behandeling plaats vinden in de volgorde zoals die blijkt uit de lijst van de gemiddelde rangorde. Ik ga dus eerst aan U de vraag voorstellen, voorleggen of iemand in deze vergadering voor de plaatsen 2 tot en met 16 een andere kandidaat zou willen voorstellen dat het 16tal dat U op deze gele bijlage vindt. Is dat het geval.

Zo niet dan stel ik vast dat de algemene vergadering met algemene stemmen ermee instemt dat op de plaatsen 2 tot en met 16 nader in te delen zullen worden geplaatst de kandidaten van Ardenne, de Beer, Berkhouwer, Dees, Evenhuizen, Geurtsen, mevrouw Cappeyne van de Copello, Kea, Koning, Ploeg, Poreine, Rietkerken, Scherpenhuizen, mevrouw Smit-Kroes, de heer Tuinman en mevrouw Veder. Dank U zeer. Het is zo dat ik bezig ben met een verzuim te maken, maar het kan nog een beetje goed gemaakt worden. Er ligt een telegram gericht aan dit congres afkomstig van de vereniging voor vrouwenbelangen. De vereniging voor vrouwenbelangen heeft zich in september tot Uw partijbestuur gericht met het verzoek om bij de kandidaatstelling voor de tweede kamer aan bekwame vrouwen die ook Uw partij tot haar leden mag rekenen verkiesbare plaatsen toe te kennen. Stop- Wij doen thans een laatste beroep op Uw congres om een meer evenredige vertegenwoordiging tussen mannen en vrouwen in de tweede kamer te bereiken dan tot dusverre gebruikelijk was. Getekend hoofdbestuur nederlandse vereniging voor vrouwenbelangen.

-Applaus-

Ik zei dat ik bezig was een verzuim te maken maar dat het nog wel een beetje goedge maakt kon worden. Het is dus zo dat deze 16 kandidaten die zullen worden toebedeeld volgens een voorstel dat in de groene bijlage staat toebedeeld aan de combinaties. Binnen die combinaties is iedere kamercentrale vrij een eigen volvorder te kiezen. Dus de vraag hoe hoog die verkiesbare vrouwen die hier voorkomen worden geplaatst is gedelegeerd aan de kamercentrales zelf. U bent dus allemaal vrij in het bepalen van die volgorde mits U zich maar houdt aan het viertal dat aan Uw centrale is toebedeeld en die toebedeling die komt straks aan de orde. Wij gaan dan over tot de volgende groep van kandidaten, volgens het technisch advies wordt het land dan in twee delen gesplitst. Er zijn twee combinaties van kieskringen, daarin, daarvoor zijn ook kandidaten genoemd die onderling gelijke rangorde hebben en die U ook in Uw combinatie dan weer naar eigen keuze kunt plaatsen. Ook hiervoor geldt weer dat bij de stemming mocht die nodig zijn de volgorde volgens de rangordelijst zal worden gevolgd. De kandidaten waar het om gaat ziet U voor U. Mag ik vragen wil iemand van de aanwezigen een andere kandidaat dan deze acht voor die groep voorstellen. Nu dat niet het geval is stel ik vast dat de algemene vergadering voor de plaats 18 tot en met 25 heeft aangewezen mevrouw Ginjaard, de heer Joekes, de heer van der Ven, de heer Waalkens, de heer Braams, de heer Hermans, de heer Jakobsen en de heer Lauksterman. Dan gaan wij over naar de zogenaamde ijzeren ring. Voor de plaatsen 10 tot en met 22 met dus de rangorde 26 tot en met 38 zijn door de verkiezingsraad voorlopige kandidaten aan U voorgesteld die in alle 18 kieskringen in een vaste volgorde zullen worden gekandideerd. Daar is dus een einde aan de vrijheid van de kamercentrales om in de rangschikking nog zelf een beslissing te nemen. De algemene vergadering neemt voor wat deze kandidaten betreft ook een definitieve beslissing met betrekking tot de rangorde. Ik ga de kandidaten stuk voor stuk aan U voorleggen, maar zie dat het woord wordt verlangd.

Ik geloof dat hier een mogelijkheid is om aan dit verzoek tegemoet te komen. Bij de eerste elf plaatsen staat op de lijsten A, B en D maar een vrouw en dat is wat weinig mijnheer de voorzitter, zeker voor een partij die erom bekend staat dat ze zoveel vrouwen in haar politiek doet. Ik zou graag willen voorstellen om mevrouw Verkerk-Terpstra naar plaats 10 te doen overgaan. Als de vergadering het daarmee eens is. Uit elektorale overwegingen mijnheer de voorzitter, ik kan me voorstellen dat de vrouwen die op de andere lijsten staan erg bekend staan maar ook tegenstanden hebben opgeroepen in de afgelopen periode. Deze vrouw is erg bekend, spreekt erg veel mensen aan, wordt capabel geacht. Ik zou het electoraal erg verstandig vinden om haar op plaats 10 te doen overgaan.

Dank U wel.

Het is zo dat voor een dergelijke stemming een meerderheid van $\frac{2}{3}$ van de uitgebrachte stemmen vereist is en dat wij als U het hoofdbestuur daarin wilt volgen daar wij zouden willen stemmen met behulp van stembriefjes in de stembureaus.

Maar wij mogen ook met hand opsteken stemmen en ik zou daarom aan degene die dit heeft voorgesteld willen vragen of zij met het dagelijks bestuur door hier op het podium te komen zou willen kijken of zij vindt dat als wij een steekproef nemen door middel van hand opsteken of het resultaat daarvan zodanig is dat er een gedetailleerde stemming moet plaatsvinden of het voorstel dus gehandhaafd blijft of dat het voorstel zal worden ingetrokken. Wilt U dus op het podium komen kijken dan zou ik willen vragen willen de stemgerechtigde afgevaardigden die dit voorstel steunen om in plaats van de heer van Eekelen mevrouw Verkerk-Terpstra te stellen hun hand opsteken .

Het is een makkelijke zaak om dit bij hand opsteken te doen.

U moet alleen rekening houden met de volmachten die verleend zijn.

Dat weet ik. Maar ik heb dus gezegd in de eerste plaats we doen het hier allemaal heel eerlijk, Ik heb gezegd wij nemen nu een steekproef om te kijken of het voorstel wordt gehandhaafd en als het voorstel wordt gehandhaafd dan wordt er gestemd. Maar als het voorstel naar aanleiding van deze steekproef niet wordt gehandhaafd dan wordt er niet gestemd. En dan maken wij het ons inderdaad niet makkelijk dat wil ik toegeven. Het is zo dat er dus een $2/3$ meerderheid vereist is om wijziging aan te brengen. Mag ik nog een keer vragen of degenen die dit voorstel om mevrouw Verkerk naar plaats 10-26 te brengen wie dat steunt.

Hebt U het vermoeden dat deze afgevaardigde over zoveel volmachten beschikken dat ze $2/3$ meerderheid hebben mevrouw. Mag ik dan de tegenproef nemen. Wie is tegen en is voor de handhaving van. U trekt het voorstel terug. Dank U zeer. Ik stel dus opnieuw aan de orde de kandidaat de heer van Eekelen. Wil iemand een andere kandidaat voorstellen. Zo niet dan constateer ik dat de heer van Eekelen is aangewezen voor plaats 10 op alle lijsten. Op plaats 11 is voorgesteld de heer Nijpels. Mag ik vragen of iemand daar een andere kandidaat tegenover wil stellen. Zo niet dan stel ik vast dat de heer Nijpels door de vergadering is aangewezen op plaats 11 van alle lijsten. Plaats 12 mevrouw Verkerk-Terpstra. Stelt iemand een andere kandidaat. Zo niet dan constateer ik dat mevrouw Verkerk-Terpstra op alle lijsten zal voorkomen op de twaalfde plaats. Voor de dertiende plaats is voorgesteld de heer de Korte. Stelt iemand een andere kandidaat voor plaats 13. Dan constateer ik dat de heer de Korte door de algemene vergadering is aangewezen als kandidaat voor de dertiende plaats op alle lijsten. Plaats 14 mevrouw Vrijland. Niemand stelt een andere kandidaat voor. Dan stel ik vast dat de algemene vergadering mevrouw Vrijland heeft aangewezen voor de 14e plaats op alle lijsten. Plaats 15 de heer de Voogd. Mag ik vragen of iemand een andere kandidaat stelt voor plaats 15. Dat is niet het geval. Dan heeft de algemene vergadering voor plaats 15 aangewezen de heer de Voogd. Plaats 16 de heer Martin Stelt iemand een andere kandidaat voor plaats 16- Zo niet dan heeft de algemene vergadering de heer Martin aangewezen voor plaats 16 op alle lijsten. Voor de 17e plaats stelt de verkiezingsraad voor de heer Blauw. Er is niemand die een andere kandidaat voorstelt voor plaat 17. Dan stel ik vast de algemene vergadering de heer Blauw heeft aangewezen voor de 17e plaats op alle lijsten.

Plaats 18 de heer van Erp. Is er iemand die een andere kandidaat voorstelt dan de heer van Erp voor plaats 18. Dat is niet het geval, dan is de heer van Erp door de algemene vergadering aangewezen voor de 18e plaats op alle lijsten. Plaats 19 de heer Bolkenstein. Is er iemand die een andere kandidaat stelt voor plaats 19. Dat is niet het geval. Dan heeft de algemene vergadering de heer Bolkenstein aangewezen voor plaats 19 op alle lijsten. Plaats 20 de heer Triepels. Ik zie een spreker. Wilt U en ook de andere sprekers eerst Uw naam noemen en de afdeling die U vertegenwoordigt.

Voorzitter, mijn naam is Hagenaars. Ik ben fractievoorzitter van de provinciale Staten. Onze fractie bestaat uit tien leden, waaronder een gedeputeerde. Ik ben voorts fractievoorzitter van de gemeenteraad van Venlo. Onze fractie bestaat uit 6 leden waaronder een wethouder. Voorts zijn wij in diverse colleges in Limburg ruimschoots vertegenwoordigd. Ik zeg dit omdat er wat dat betreft veel mogelijkheden in Limburg aanwezig zijn. U weet dat wij hebben op te boksen tegen een sterke C.D.A. in Limburg en als zodanig zou ik U dus Limburg in politiek V.V.D. zin kunnen beschouwen als een wingewest. Wat de verkiezingen zelf betreft is uitgaande van het beginsel van de regionaliteit zijnde diverse kamercentrales hebben zich gezet aan het vaststellen van de kandidaten. Ook dat heeft de kamercentrale Limburg gedaan. En als zodanig kwam in die kamercentrale na heel veel overleg, na veel vooroverleg en stemmingen kwam uit de bus na het zittende kamerlid de heer van der Ven op de tweede plaats de heer Tombé en de heer Triepels die op deze plaats stond staat op het ogenblik, stond bij ons wat lager genoteerd. Het is daarom dan ook zeer verwonderlijk dat de kiesraad van een andere opvatting heeft blijk gegeven. De heer Tombe kwam namelijk aanvankelijk als plaats 38 na het kamercentraleoverleg uit de bus. En is door het hoofdbestuur zelf nog 2 plaatsen opgeschoven. Dat betekent dat het hoofdbestuur zelf ook wel vertrouwen in de heer Tombe getoond heeft en ik zal dan ook gaarne na afloop van hetgeen ik te zeggen heb gehad van het hoofdbestuur via de voorzitter vernemen wat hun opvatting in deze zaak is. Wij zijn dan ook zeer ontevreden met de gang van zaken zoals die op de kiesraad van 11 december heeft plaatsgevonden. Wij vinden dat wanneer men van het beginsel van regionaliteit uitgaat en men het dus aan de kamercentrales overlaat om hun keuze te maken, dat die keuze dan ook gerespecteerd dient te worden en dat niet in een kiesraadvergadering van deze keuze dient te worden afgeweken. Wij doen dat ook niet met de andere kamercentrales. Wij vinden dat een principieel uitgangspunt voor ons, wij vinden het belangrijk dat U allen zich aan deze keuze houdt van ons. Wij hebben daarover ook aan alle afdelingen in Nederland en dat waren er 550 een brief dienovereenkomstig gestuurd en wij verwachten en hopen van U afgevaardigden stemgerechtigde afgevaardigden dat U op deze plaats aan de heer Tombe die wij als eerste gesteld hebben en waarvan wij vinden dat het een echte volksvertegenwoordiger is dat U daaraan U stem zult willen geven.

Ik dank U zeer.

Mevrouw Riemslag, jarenlang eerste sekretaris van de kamercentrale Limburg geweest. Ik ondersteun van harte het voorstel van de heer Hagenaars. Ik ken de heer Tombe al vele jaren. Aanvankelijk door de vele kontakten die wij als limburg met Oost-Brabant hadden, daarna als vice-voorzitter van de kamercentrale Limburg en tenslotte als voorzitter van de kamercentrale Limburg toen hij met algemene stemmen gekozen werd tot opvolger van de heer van der Berg de huidige algemeen sekretaris van de partij. Door de nauwe samenwerking die wij als voorzitter en sekretaris hadden heb ik de heer Tombe zeer goed leren kennen en zijn vele kwaliteiten doen bewonderen. Ik heb in onze partij maar zeer weinig mensen ontmoet die zich zo volledig ingezet hebben als hij gedaan heeft. En nog steeds doet. Hij doorkruist de hele provincie heeft kontakten met de afdelingen. Signaleert de problemen in de provincie en speelt die door naar de vertegenwoordigende lichamen. Zijn kontaktuele eigenschappen zijn alom bekend. Het is eigenlijk een man die je alles kunt laten doen. Hij verstaat de kunst om met mensen uit alle lagen van de bevolking te kunnen praten, zowel met de oud-mijnwerker als met de fabrieks-direkteur. Hij draagt tijdens de vele spreekbeurten die hij vervult de liberale beginselen uit op een duidelijke wijze waardoor iedereen meteen begrijpt waarover het gaat. Zeer velen in en buiten de partij hebben grote bewondering voor hem. De man heeft een bijzonder rethorisch talent en is bereid en in staat overal zond onvoorbereid het woord te voeren. Van verschillende zijde ook van buiten onze partij hoor ik lof over zijn optreden in openbare vergaderingen, forumavonden, jeugdsociëteiten en politieke scholingscursussen en niet te vergeten in discussies met kamerleden van andere politieke partijen. De heer Tombe wordt om al zijn kwaliteiten ook gewaardeerd in onze kamercentrale. Dat zeer duidelijk tot uitdrukking is gekomen in de door de afdelingen ingediende kandidatenlijsten. En uit die van onze kamercentrale. Het is daarom dat ik een dringend beroep op U doe ons te willen steunen en de heer Tombe deze plaats te willen toekennen.

-Applaus-

De heer Kolen.

Ja mijnheer de voorzitter, dames en heren. Hedenmorgen nam ik eerste kennis van de brief waar de heer Hagenaar zojuist gewag van maakte en welke brief met betrekking tot de kandidaatstelling van de heer Tombe aan alle afdelingen is verzonden. Degeen die als bestuurder deze brief in handen hebben gekregen zullen op de tweede bladzijde van deze brief lezen en nu citeer ik, met verbijstering vragen wij ons af hoe het mogelijk is dat door persoonlijke insinuaties zijnde een woordvoerder van een kamercentrale welke insinuaties zou komen iedere grond missen de kiesraad tot deze opstelling kon komen. Dit is de V.V.D. onwaardig. Tot zover citaat. Mijnheer de voorzitter, dames en heren het zal degene die de vergadering van de kiesraad bijgewoond hebben duidelijk zijn, dat zonder dat hier een naam genoemd wordt ik de spreker ben geweest, degeen ben geweest die hier aangeduid wordt. En vandaar mijnheer de voorzitter zou ik graag hier op willen reageren.

Bijzonder teleurgesteld dit hier vanmorgen te moeten lezen temeer daar het in deze vergadering het overleg van mij met de desbetreffende vertegenwoordigers uit de kamercentrale Limburg bijzonder amicaal was en wij na afloop van de vergadering in goede harmonie in een coupé naar het zuiden zijn afgereisd.

Mijnheer de voorzitter, mag ik voor degeen die de vergadering van de kiesraad niet hebben bijgewoond in herinnering brengen dat datgene wat ik in de vergadering van de kiesraad heb gedaan niets anders is geweest dan zo goed mogelijk de gevoelens die leefden in de kamercentrale 's-Hertogenbosch onder woorden te brengen. En deze gevoelens waren de neerslag van datgeen wat besproken is in de desbetreffende vergadering van de kamercentrale 's-Hertogenbosch. Een vergadering die goed bezocht was, zeer zeker representatief was voor de meningsvorming in deze kamercentrale in welke vergadering door mij niet gesproken wel echter door vertegenwoordigers van de meeste afdelingen met betrekking van deze kandidatuur een mening is gegeven en deze mening het geleid tot de standpuntbepaling zoals die door mij verwoord is in de vergadering van de kiesraad. Er wordt misschien gevraagd waarom juist en ik meen dat ook gelezen te hebben in een van de brieven, waarom komen deze bezwaren juist in een kamercentrale. Mijnheer de voorzitter, dames en heren, de verklaring is hiervoor duidelijk. De heer Tombe heeft lange tijd gefunctioneerd binnen het territoir van de kamercentrale 's-Hertogenbosch en uit dien hoofde heeft men hem daar zowel in de afdelingen als in de kamercentrale leren kennen en als het niet aankomt op het stellen van de kandidaten dan moet men prioriteiten stellen ten aanzien van het totale reservoir van kandidaten dat aanwezig is en in de kamercentrale 's-Hertogenbosch is men tot de conclusie gekomen dat er betere kandidaten voor deze functie zijn dan de naar voren gebrachte kandidaat en dit heeft ertoe geleid dat in de vergadering van de kiesraad waaraan gerefereerd wordt toen als tegenkandidaat tegen de heren Tombe de tegenkandidatuur van de heer Triepels en de kandidatuur van de heer Triepels werd juist als bijzonder gelukkig hervonden door de indieners omdat de heer Wiegel in zijn verlanglijstje duidelijk de wens te kennen had gebracht om te kunnen beschikken over een praktijkjurist en in de heer Triepels hebben wij juist bij uitstek een goede praktijkjurist. Dan het element van elektorale overweging. Natuurlijk hebben wij als bewoners eveneens van het zuiden gevoel voor de elektorale aspecten voor het feit dat de sterke groei van de V.V.D. in het zuiden zijn neerslag moet hebben in de tweede kamer, bezetting van de tweede kamer natuurlijk heb ik daar gevoel voor, daar willen we veel voor doen. Vandaar dit alternatief wat geboden is. Wij zijn bereid voor elektorale overwegingen een hoge prijs te gaan, maar ik dacht dat het de V.V.D. welwaardig was om niet tot elke prijs tezwichten voor elektorale overwegingen.

Dank U wel, mijnheer de voorzitter.

Dames en heren, mag ik vragen of er nog meer sprekers zijn.

De Heer Kombach.

Mijnheer de voorzitter, dames en heren de voorstelling zoals die hier door de heer Kolen gegeven wordt in Uw vergadering, die vindt ik toch wel een beetje simplistisch. Hij stelt dat er bepaalde afspraken waren en dat de heer Kolen namens de groep van combinatie A het woord zou voeren. Het is mij en met mij velen volkomen onbekend dat de heer Kolen de aangewezen man was die namens de groep van de combinatie 4 over deze kandidatuur het woord zou voeren. Ik vind het ergens niet juist wanneer gesteld wordt dat er een zeer amicale verhouding of houding was tijdens en na de vergadering van de kiesraad. Ik kan U zeggen dat dit helemaal niet het geval is geweest. Ik neem aan dat.

Maar U bent blijkbaar wel beleefd gebleven.

Wij zijn uiteraard zoals Limburgers betaamd zijn wij beleefd en correct gebleven. Ik wil U toch uitdrukkelijk stellen dat de heer Tombe zoals door de heer Hagenaars reeds naar voren is gebracht de kandidaat is van Limburg die de meeste in de afdelingen de hoogste score heeft behaald. U allen heeft het kunnen lezen, U allen heeft het kunnen zien. De heer Tombe heeft landelijk gescoord op de lijst volgens systeem Ordeman 2.251 stemmen in tegenstelling tot de heer Triepels die 1157 stemmen heeft gescoord. Ik wil toch de vergadering dit in herinnering brengen. Dank U.

-Applaus-

Als U het goed vindt, omdat er een uitdrukkelijke vraag aan het hoofdbestuur is gesteld door de eerste spreker over de gang van zaken in de verkiezingsraad zou ik daarover informatie willen geven, waarbij ik hoop dat men zal willen aanvaarden dat ik dat tracht te doen in alle objectiviteit. Wij hebben namelijk zowel in de vergadering van het hoofdbestuur over de kandidaatstelling als in de vergadering van de verkiezingsraad zeer uitdrukkelijk afgesproken dat over hetgeen daar gezegd werd over kandidaten niet over naar buiten zou worden gesproken. Ik kan mij dus ook als ik die informatie geef niet uitlaten over de wijze waarop van gedachten gewisseld is. Ik ga ook niet in debat treden over datgene wat door bepaalde afgevaardigde wel of niet gezegd dan wel bedoelt is. Maar ik geloof dat er toch wel een paar punten zijn waarnaar gevraagd is waarover objectieve gegevens zijn te verschaffen. In de eerste plaats dit. Het hoofdbestuur heeft een advies gekregen van het dagelijks bestuur en in beide organen heeft een hele belangrijke rol gespeeld bij het uitbrengen van het advies in de eerste plaats de lijst van de gemiddelde rangorde en de processen verbaal van de kamercentrales. Daaruit kwamen een aantal gegevens naar voren die duidelijk de wensen weergaven zoals die in de kamercentrales leefden. Daarnaast heeft natuurlijk voor ieder ook eigen overwegingen een rol gespeeld die zijn niet voor allemaal gelijk, dus je kunt daarover ook geen informatie geven. Wat bleek nu. Wij hebben bovendien naast de officiële lijst van gemiddelde rangorde ook een lijst gehanteerd intern waar op stond van de kandidaten hoe vaak zij voorkwamen op de lijsten van de kamercentrales. Nu bleek ten aanzien van de heer Tombe dat hij een gemiddelde rangorde had behaald van 2221 waarmee hij de 38e plaats op die rangordelijst kreeg en hij kwam 13 maal voor.

In 13 van de 17 kamercentrales. Ten aanzien van de heer Triepels gold eveneens dat hij 13 maal genoemd was, maar hij had daar maar een gemiddelde score mee van 1157, maar er zit een grote breuk juist na die plaats 38 dat verschil tussen 2221 en 1157 lijkt zeer groot, maar het verschil in rangorde was 4 plaatsen 38 Tombe, 42 Triepels. In de vergadering van het hoofdbestuur is over de desbetreffende plaats gestemd. Die stemming was nodig omdat meer dan 1 kandidaat in de vergadering werd genoemd. Die stemming in het hoofdbestuur had het volgende resultaat. Wij stemden toen over plaats 36. Daarbij gaf de eerste stemming als resultaat Tombe 11, mej. Runter 10, Bolkenstein 1. Dat betekent dat geen volstekte meerderheid was behaald en dat herstemming plaats moest vinden tussen mej. Runter en de heer Tombe. Beide kregen 11 stemmen zodat deze stemmen staakten. Daarom is besloten zo is het ook aan alle afdelingen, kamercentrales en aan de verkiezingsraad meegedeeld dat voor de plaatsen 36 en 37 ex equo waren aangewezen de heer Tombe en mej. Runter en vervolgens is bij loting weer uitgemaakt in welke volgorde zij zouden worden geschreven en toen was de heer Tombe degene die als eerste uit de hoed kwam. In de verkiezingsraad lag de zaak heel anders. Daar is inderdaad in algemene zin een discussie geweest over de vraag hoe zit het met de praktijkjurist en er zijn toen geen namen genoemd en toen het tot stemming aankwam over plaats 36 toen was er al een verstoring in de rangorde gekomen zoals het hoofdbestuur die had aanbevolen omdat de heer Bolkenstein die het hoofdbestuur lager had geadviseerd in de verkiezingsraad hoger kwam. Daardoor was mevrouw Remt zoals wij dat dan uitdrukken aan het schuiven gegaan. Dat betekende dat een belangrijk deel van de vergadering toen over plaats 36 gestemd werd dus nog bezig was om aan dat schuiven een eind te maken en op mevrouw Remt te stemmen. Dat verklaart de volgende uitslag er zijn voor plaats 36 uitgebracht 179 stemmen waarvan 81 op mevrouw Remt, 82 op de heer Triepels, 9 op de heer Tombe, 5 op de heer Lensink en 2 op mej. Runter. Dat betekende dat er dus een herstemming nodig was, dat bepaald het reglement dat die herstemming plaats vind tussen degene die de hoogste ogen hadden gegooid en daarmee is bij de definitieve stemming over plaats 36 de heer Tombe er niet meer aan te pas gekomen. Het ging om een stemming tussen mevrouw Remt en de heer Triepels en die is zoals uit het advies zoals U dat gekregen hebt van de verkiezingsraad door de heer Triepels gewonnen, namelijk met 99 van de 179 er waren 80 uitgebracht op mevrouw Remt. Aldus is het gegaan. Ik geloof dus dat wij duidelijk kunnen zeggen Limburg heeft zijn voorkeur nu aan ons kenbaar gemaakt. Het gaat hier heel duidelijk in dit stadium van de strijd om een limburgse plaats. Alle kamercentrales zijn de beide kandidaten waarover wij nu gaan stemmen evenveel malen genoemd. Er zat alleen een plaatsverschil tussen de rangorde van 4, namelijk 38 en 42. Ik dacht dat ik daarmee antwoord had gegeven op de vraag die de heer Hagenaars had gesteld en dat U ook nu beschikt over een zuiver feitelijke zoveel mogelijk van emoties ontdane gegevens over de resultaten van de beraadslagingen. Ik zou nu tot de stemming over plaats 37 d.w.z. rangorde 37 maar dat is plaats, rangorde 36 plaats 20 op de lijst willen overgaan.

Het is zo dat in iedere fase van beslissen de eerste stemming een vrije stemming is. Het is niet zo dat U verplicht bent te stemmen hetzij op de heer Tombe, hetzij op de heer Triepels in alfabetische volgorde genoemd. U mag ook op anderen stemmen. Wij zouden de stemming aldus willen inrichten. Dat aan de drie stembureaus die hier zijn ingericht, een tafel staat daar, een staat daar en de derde staat vermoedelijk achterin. Daarop treft U vier maandjes aan. Boven een mand staat de naam Tombe. Wie daar de stembriefjes instopt wordt geacht op de heer Tombe te stemmen. Boven een ander maandje staat de naam Triepels, wie daar de stembriefjes instopt wordt geacht op de heer Triepels te stemmen. Boven het derde staat anderen, dat betekent dat als U op een andere kandidaat wilt stemmen U dan de naam van die kandidaat op Uw stembriefje moet invullen, dat hoeft dus niet als U op Triepels of Tombe stemt en boven de vierde staat blanco. Tot de stembureaus zou ik willen benoemen, een stembureau o.l.v. mevrouw de Haan uit Doorn, waarin voorts zitting hebben de heer ten Have uit de Roerstreek en de heer van Tets uit Rotterdam. Tweede stembureau zou ik in willen benoemen de heren Tromp-Meesters, Molenma uit Winschoten en Midding. Het derde stembureau de heer Hilarides, de heer van den Berg en mej. Claassen, de Heer van den Berg uit Tilburg. De stembureaus krijgen hulp van het algemeen secretariaat de algemeen sekretaris zal de resultaten van de stembureaus verzamelen, waarna de stemming bekend wordt gemaakt. Stembriefje 1, blauw is het geldige stembiljet. Mag ik U verzoeken U thans naar de stembureaus te begeven en Uw stem uit te brengen.

De vergadering is geschorst

Te hebben gekregen die voor 10 tellen, moeten uiteraard nr. 1 rose gebruiken. Heren de vergadering is heropend. De uitslag is aldus dat aan geldige stemmen zijn uitgebracht 592 stemmen zodat wil in deze stemming een eindresultaat worden verkregen een der tegenkandidaten 1061 stemmen zou moeten hebben behaald. De uitslag is dat op de heer Tombe zijn uitgebracht 901 stemmen, op de heer Triepels 662 en op anderen die ik U niet met name wil noemen, tenzij U dat graag wil 29. Nu bepaald het reglement dat nu niet is uitgemaakt in deze eerste stemming dat die tussen twee kandidaten gingen, dat er dan gestemd moest worden tussen de enige overgebleven tegenkandidaat en dat is de heer Tombe tegen de heer triepels. De heer Tombe kwam dus 160 stemmen tekort voor een 2/3. De vraag aan de voorstellers is nu, nu er dus 29 stemmen op anderen waren uitgebracht kunnen zij zeggen er moet een stemming nu alsnog plaatsvinden tussen Tombe en Triepels, zuiver. Ik zou bijna zeggen Tombe en Triepels sec. Maar de vraag is of degene die de kandidatuur van de heer Tombe hebben gesteld dat wensen, gelet op het tekort zoals dat hier dus uitging van 161. Wie wil dat wel. Mag ik U dan vragen stembriefjes 2 en U kunt dan alleen geldig stemmen tussen Tombe en Triepels niet meer op anderen. Blanco stemmen tellen niet mee, kunnen wel worden uitgebracht

Stembriefjes 2 blauw en rose voor de tientallige stemmen.

Dames en heren, de vergadering is opnieuw heropend. Ik wil een dringend beroep doen op de afgevaardigden om de taak waarvoor zij door hun eigen afdelingen zijn aangewezen ook zo goed mogelijk te vervullen. Het heeft namelijk bijzonder veel moeite gekost om een groot aantal afgevaardigden ervan te overtuigen dat tussen twee slokken sherry in er toch ook nog wel gestemd zou kunnen worden. Dat vertraagd de vergadering degenen die de afgevaardigden hebben aangewezen zullen ongetwijfeld hun afgevaardigden het genot van dat glas sherry niet willen onthouden, maar ze zullen zich ook op het standpunt stellen neem ik aan dat er gestemd moet worden. De uitslag is dat er in het totaal zijn uitgebracht 1607 geldige stemmen, waarvan 878 op de heer Tombe, 729 op de heer Triepels. Ik constateer dat de $\frac{2}{3}$ meerderheid die in deze vergadering vereist is niet is behaald door de heer Tombe en dat derhalve het advies van de verkiezingsraad door de algemene vergadering is overgenomen, en dat op plaats rangorde 36 de heer Triepels op alle lijsten voorkomt. Ik zou U willen verzoeken om nu voor het vervolg van de vaststelling van de lijst, ook als er gestemd wordt toch het contact met de zaal niet te verliezen. Ik geef het woord aan de algemeen sekretaris voor enige technische mededelingen. Ik mag het zelf doen.

Wij hebben in dit congresgebouw een aantal lunches moeten garanderen als partij. Ik beveel U dus van harte aan om van het sobere maal dat voor U is gedekt in de variantzaal en in de expofoyer voor de niet geringe prijs van 11,50 per lunch om daar straks om een uur als wij de vergadering daarvoor gaan onderbreken daar van gebruik te maken. Daartoe kunt U aan de uitgang van deze zaal lunchbonnen verkrijgen. Wij beogen deze vergadering omstreeks een uur te schorsen voor de lunchpauze afhankelijk van de vaart die wij bij onze besluitvorming blijken te kunnen herwinnen. Vastgesteld was dus dat de algemene vergadering heeft aangewezen voor plaats 20 de heer Triepels op plaats 21 staat mej. Runter.

Niemand vraagt het woord dan stel ik vast de algemene vergadering voor plaats 21 heeft aangewezen mej. Runter. Op plaats 22 mevrouw Remt. Niemand vraagt het woord dan stel ik vast dat voor plaats 22 op alle lijsten door de algemene vergadering is aangewezen mevrouw Remt. Wij gaan nu over tot het vaststellen van de kandidaten die zullen voorkomen in 4 combinaties van kieskringen. Daarvoor geldt dat de kandidaten die het rangordenummer 39 tot en met 42 hebben gekregen onderling gelijke rangorde hebben, dat de kandidaten onder nummertje 24 die de volgnummer 43 tot en met 46 hebben gekregen ook weer onderling gelijke rangorde hebben.

En zo vervolgens wij gaan na dat deze kandidaten zijn aangewezen over de verdeling over de lijsten praten. Waarbij ik U nu in het vooruitzicht stel dat de rangorde bindend is in die zin dat zij dan allemaal op respectievelijk plaats 23, 24, 25 26 en 27 zullen moeten komen. Degene die onderling ex equo zijn en dat wij ernaar hebben gestreefd zoveel mogelijk te bevorderen dat een kandidaat in zijn eigen regio ook op de lijst komt.

Dat is natuurlijk niet altijd mogelijk zoals de verkiezingsraad het heeft voorgesteld zijn er bijvoorbeeld al bij plaats 23 een tweetal kandidaten die in de combinatie noord plus gelderland voorkomen en dat betekent dat een van die twee kandidaten dus een plaats zal moeten vinden in een andere combinatie. De beslissingen zijn in de verkiezingsraad in die zin genomen dat men eerst heeft gekeken naar de kwaliteitcombinatie. De beslissingen zijn in de verkiezingsraad in die zin genomen dat vervolgens is gestreefd naar een plaatsing in de eigen regio. Voor de plaats 23 waren dus aangewezen achtereenvolgens de heer Jellema. Wil iemand hier tegenover een andere kandidaat stellen. Is dat niet het geval. Dan constateer ik dat de heer Jellema op een van de plaatsen 23 komt. Vervolgens is voor een van die plaatsen aangewezen de heer Remkes. Vraagt iemand het woord. Zo niet dan stel ik vast dat de heer Remkes een van de plaatsen 23 krijgt. Voor vervolgens is voor een van de plaatsen 23 voorgesteld de heer Varenhorst. Niemand. Dan stel ik vast dat een van de plaatsen 23 zal worden vervuld door de heer Varenhorst. Dan is als laatste voor de plaatsen 23 aangewezen de heer Leiten. Niemand vraagt het woord dan stel ik vast dat de algemene vergadering voor de plaatsen 23 ex equo heeft aangewezen de Heer Jellema, Remkes, Varenhorst en Leiten. Dan gaan wij over naar plaats 24. Daarvoor is voorgesteld de heer de Bruine. Niemand vraagt het woord. Daarvoor is voorgesteld de heer van Gent. Niemand vraagt het woord. De heer Leeuwma en de heer Groothof. Dan stel ik vast dat voor de plaatsen 24 nader te verdelen over de combinaties zijn aangewezen de heren de Bruine, van Gent, Leeuwma en Groothof. Plaats 25 daarvoor waren voorgesteld ex equo de heer Tombe. Niemand vraagt het woord, de heer Niekwist. Niemand vraagt het woord. De heer Lensing en de heer Ballier. Dan stel ik vast dat voor de plaatsen 25 te verdelen over de 4 combinaties zijn aangewezen door de algemene vergadering de heren Tombe, Niekwist, Lensing en Ballier. Plaats 26, daarvoor zijn door de verkiezingsraad voorgesteld de heer Henkemans. Mevrouw Ir. de Roo de la Faie. De Heer Vondeling. Niemand vraagt het woord en de heer Ir. Taalhammaer. Niemand vraagt het woord dat stel ik vast dat de algemene vergadering overneemt het voorstel van de verkiezingsraad om op de plaatsen 26 in vier combinaties te kandideren de heer Henkemans, mej. de Roo de la Fai, de heer Vondeling en de heer Taalhammer. Dan kom ik aan de laatste plaats waarover de algemene vergadering moet besluiten. Daarvoor zijn voorgesteld voor plaats 27 de heer Alberts, de heer van der Schaar, mevrouw de Leve en de heer Gmelich-Meyling. Als niemand het woord over deze kandidaten vraagt dan stel ik vast dat de algemene vergadering voor plaats 27 te verdelen over 4 lijsten heeft aangewezen de heren Alberts, van der Schaar, mevr. de Leve en de heer Gmelich-Meyling. Dan leg ik aan de algemene vergadering de vraag voor of zij zich ermee kan verenigen dat voor de plaatse 28, 29 en 30 de bevoegdheid om daarvoor kandidaten in de verschillende kieskringen te stellen wordt gedelegeerd aan de centrale vergaderingen van de kamercentrales, zodat die daarover naar eigen inzicht kunnen besluiten.

Als dat is vastgesteld dan dank ik U zeer voor de medewerking die U hebt verleend bij het spoedig tot stand komen van de kandidatenlijsten in deze algemene vergadering. Het volgende punt dat dan aan de orde komt dat is het verdelingsvoorstel zoals U dat vindt in de groene bijlage. Wij hebben daarbij eerst als dagelijks bestuur dat het voorstel heeft gedaan en voorts als verkiezingsraad dat het voorstel heeft aanvaard getracht zoveel mogelijk rekening te houden met regionale voorkeur. U zult wanneer U dat ziet begrip ervoor willen hebben dat het niet altijd mogelijk is met die regionale voorkeur rekening te houden. Wij hebben behalve met de regionale voorkeur ook rekening gehouden met het aantal vrouwelijke kandidaten wat in deze groep was geplaatst. En in die zin dat wanneer er een zekere concurrentie was tussen de vraag er zijn kandidaten die uit dezelfde regio komen, dan heeft weer geprevelleerd dat als er in een groep nog geen vrouwelijke kandidaat stond dat die dan de vrouwelijke kandidaat in de groep weer de voorrang kreeg boven een mannelijke kandidaat uit dezelfde regio. Dat heeft ertoe geleid dat wij voor de combinatie A in alfabetische volgorde hebben voorgesteld de heren de Beer, Dees Porteine en Tuinman. Combinatie B de heren Evenhuis, Ploeg, Scherpenhuizen en mevrouw Veder. Combinatie C de heer van Ardenne, mej. Cappijne, de heren Koning en de heer Rietker. Voor de combinatie D de heer Berkhouwer, Geurtsen en Kea alsmede mevrouw Smit.

Ik vestig nogmaals de aandacht erop dat iedere kamercentrale bevoegd is om in deze volgorde per rijkskieskring zijn eigen volgorde van voorkeur te hanteren bij het indienen van de lijst. Is er iemand die over dit voorstel het woord wenst. Zo niet dan stel ik vast dat met de vrijheid voor de kamercentrales om de volgorde weer zelf te bepalen op de plaatsen 2 tot en met 5 in de verschillende combinaties de kandidaten zullen voorkomen zoals zojuist genoemd. Dan komen we tot de plaatsen 6 tot en met 9 daar zijn twee combinaties in de combinaties A en C zijn voorgesteld weer een alfabetische volgorde, de heer Braams mevrouw Ginjaard de heer Lauksterman en heer van der Ven. En in de combinaties B de heer Hermans, Jakobsen Joekes en Waalkens. Mag ik vragen of iemand over dat voorstel het woord wenst. Zo niet dan stel ik vast dat de genoemde kandidaten in de genoemde combinaties zullen voorkomen. Zoals meegedeeld ook daar hebben de kamercentrales weer de bevoegdheid om volgorde zelf te bepalen mits zij maar binnen de groep blijven. Die vrijheid vervalt voor wat betreft de plaatsen 10 tot en met 22 daar heeft de algemene vergadering de volgorde bindend vastgesteld. Dan komen wij aan een gedeelte van de lijst plaatsen 23 tot en met 27 daarvoor geldt dat ook. De volgorde is bindend dat de kamercentrales daar niet mogen afwijken en daarvoor geldt dat wij aan de verkiezingsraad een voorstel hebben gedaan zoals u dat vanochtend hebt gevonden op het witte papier wat bij het begin van de vergadering is uitgereikt. Daarbij hoort een toelichting. Wij hebben in de verkiezingsraad aan het slot van de vergadering voorgesteld om op de plaatsen 23 waarvoor waren aangewezen de heren Jellema, Remkes, Varenhorst en Leiten om die te verdelen zoals U dat vindt in het eerste staatje op het witte papier.

Daarbij heeft het dagelijks bestuur dat het voorstel voor ogen gestaan dat dan tenminste in de combinatie B een gelderse kandidaat nog zou voorkomen en dat was de heer Varenhorst. Dat was gedaan omdat op plaats 26 weliswaar ook een gelderse kandidaat had kunnen staan in de vorm van de heer Vondeling, maar dan was het mogelijk dat Friesland met juffrouw de Roo weertekort kwam in combinatie 23 was het natuurlijk mogelijk geweest om de heer Remkes onder B te zetten, want die komt uit die regio, uit Groningen, maar wij hadden dus gedacht Gelderland. Ik moet erkennen dat dit aan het slot van de vergadering bijzonder snel behandeld is. Na de vergadering heeft zich toen een van de afgevaardigden zich nog tot het dagelijks bestuur gewend en gezegd wij hebben volledige overeenstemming over een kleine wijziging. Alle betrokkenen stemmen daarmee in. Toen heb ik de fout gemaakt met niet rechtlijnig te blijven en gezegd enige souplesse mag ook wel eens en we hebben daarop vertrouwd dat die mededeling inderdaad door iedereen werd gedeeld, wat op de groene bijlage staat en wat is rondgezonden behelst een kleine afwijking. Achteraf is gebleken dat je toch altijd voorzichtig moet zijn met af te wijken want er bleek wel bezwaar te zijn en vandaar dat ik vind nu het in de verkiezingsraad zo besloten is wij moeten afstappen van de groene bijlage en het onderste gedeelte van het witte stuk dat U vanochtend is uitge-reikt zouden moeten volgen hetgeen natuurlijk niet betekent dat- het bovenste deel zouden moeten volgen als voorstel - hetgeen natuurlijk niet inhoud dat U niet vrij zou zijn om daarover van gedachten te gaan wisselen. Na deze toelichting stel ik dus voor om de plaatsen 23 aldus te verdelen de heer Jellema in combinatie A, de heer Varenhorst in combinatie B, de heer Leiten in combinatie C en de heer Remkes in combinatie D. Kan de vergadering daarmee instemmen. Dank U zeer. Voor de plaatsen 24 als voorgesteld de heer de Bruine in combinatie A, de heer Leeuwma in combinatie B, de heer van Gent combinatie C, de heer Groothof in combinatie D. Is iedereen het daarmee eens. Dank U. Dan voor 25 de heer Tombe in combinatie A, de heer Ballier combinatie B, de heer Nijkwist in combinatie C en de heer Lensing in combinatie D. Akkoord. Plaats 26 de heer Taalhammer in combinatie A, juffrouw de Roo in combinatie B, de heer Vondeling F. in combinatie C en de heer Henkemans in combinatie D. En dan tenslotte op plaatsen 27 mevrouw de Leve in combinatie A, de heer Alberts in combinatie B, de heer Gmelich-Meiling in combinatie C en de heer van der Schaar in combinatie D. Kan de vergadering ook daarmee instemmen. Dank U zeer. Dan zijn wij aan het slot gekomen van het agendapunt 7.

Dames en heren ik doe voordat ik de vergadering ga schorsen voor de lunchpauze een dringend beroep op U om van de mogelijkheid direkt na de sluiting de lunch bonnen aan te schaffen voor de lunch die hier gereed staat in die twee zalen, de expofoyer en de variantzaal om daarvan gebruik te maken. Het is ook het meest praktisch want als U hier in de omgeving lunches gaat zoeken dan zult U de heropening van de vergadering vermoedelijk mislopen. Ik heb vanochtend meegedeeld dat U kon lezen na punt 7 het woord rondvraag. Ik geloof dat wij verstandig doen met die vanmiddag om twee uur bij de heropening van deze vergadering direkt te laten beginnen.

Wij zijn aan het slot van de kandidaatstelling. Ik zou de hele partij graag van harte willen danken voor de wijze waarop alle afdelingen ondanks het feit dat de kandidaatstelling deze keer technisch aanzienlijk moeilijker was dan de vorige keren voor de wijze waarop alle afdelingen daaraan hebben meegewerkt. Voor de wijze waarop de kamercentrales daaraan meegewerkt. Ik heb daar natuurlijk discussies zelf niet meegemaakt maar wanneer ik trugzie op de discussies in het dagelijks bestuur en het hoofdbestuur in de verkiezingsraad en in deze vergadering dat geloof ik toch wel te kunnen zeggen dat wij als grote partij op een hele juiste, hele eerlijke wijze alle kandidaten die aan de orde waren recht hebben doen wedervaren. Er zijn bijna geen momenten geweest in deze hele kandidaatstelling dar er onjuiste, onredelijke argumenten aan de orde zijn geweest. Men heeft op positieve gronden beslissingen genomen. Het is natuurlijk een hard gelach wanneer een kamercentrale zich geweldig inzet om een kandidaat hoog te krijgen, maar ik zou toch willen zeggen het is een eerlijke stemming geweest een 2/3 meerderheid is bijzonder moeilijk te halen. Wij hebben het allemaal zo goed en zo eerlijk mogelijk gedaan en wij moeten nu met deze kandidatenlijst en met een sterke partij daarachter onder aanvoering van Hans Wiegel zorgen dat wij de volgende slag winnen. De volgende slag zijn de verkiezingen zelf. Daar gaat nog aan vooraf het definitief vaststellen van het verkiezingsprogramma. Bij de voorbereiding daarvan is gebleken dat de partij daar heel actief in meeleeft. Er zijn afdelingen de partij als geheel die een onbeschrijflijk groot aantal amendementen heeft ingediend. Wij hebben geprobeerd daarvoor een zo democratisch mogelijke besluitvormingsprocedure vast te stellen. Tijdig van te voren. De kamercentrales en de afgevaardigden van de afdelingen die in de kamercentralevergaderingen daaraan hebben meegewerkt hebben hun uiterste best gedaan om ervoor te zorgen dat dat aantal amendementen zoveel mogelijk werd samengevoegd zoals wij straks in een algemene vergadering een kleine kans maken dat de discussie zich gaat spitsen toespitsen op de hoofdzaken. Dat is ook van het grootste belang. De algemene vergadering moet over de hoofdzaken beslissen. Wanneer ook in die vergadering wij allen ons uiterste best doen om met het beste programma te komen naast de beste kandidatenlijst dan kunnen wij ook vol vertrouwen de verkiezingen tegemoet zien die dan zullen kunnen worden de beste verkiezingen die de V.V.D. heeft gemaakt. Dank U zeer.

Ik schors de vergadering tot 2 uur.

Dames en heren ik ben mij ervan bewust dat U nog aan het vergaderen bent maar ik zou de algemene vergadering willen heropenen. Wij hebben vanochtend aangekondigd dat er in ieder geval een rondvraag was. Ik zou nog een aantal mededelingen van huishoudelijke aard willen doen. U weet dat op dit ogenblik een commissie waar 2 2e kamerleden, 2 1e kamerleden en 2 leden van het dagelijks bestuur deel van uitmaken bezig zijn met het voorbereiden van een advies voor een in het verkiezingsprogramma op te nemen paragraaf over het abortusvraagstuk.

De bedoeling is dat het hoofdbestuur in de vergadering van 5 februari met een voorstel komt, dat zal zo snel mogelijk dan aan de afdelingen worden voorgelegd. De normale besluitvorming in onze partij brengt dan met zich mee dat de afdelingen de gelegenheid krijgen om amendementen in te dienen, dat geldt natuurlijk zover het betreft wijzigingsvoorstellen en het geldt in elk geval voor wat betreft dit punt dat voor het verkiezingsprogramma nieuw is. Hoe de termijnen precies zullen worden bepaald daar moet in het hoofdbestuur nog over worden gesproken. Maar ik dacht U kent de gang van zaken in de partij voldoende om te weten dat wij zeker wanneer een punt later is opgevoerd niet stringent zullen zijn met procedure regels en dat de afdelingen inderdaad de gelegenheid zullen krijgen zich daarover te beraden en met voorstellen te komen. Het hoofdbestuur meende evenwel dat nu in elk geval dit nieuwe punt wordt opgevoerd en er wellicht ook nog wel andere onderwerpen aan de hand van amendementen enig nader beraad vereisen het nuttig zou zijn om in februari een vergadering van de partijraad aan die punten te wijden. Dat zal dus zijn over nieuwe punten, het zal ook zijn over onderwerpen waarvan gebleken is dat die aanleiding hebben gegeven voor het indienen van een veelheid van amendementen. Wij moeten rekening houden met de feit dat de vergadertijd dat in een algemene vergadering ook al duurt deze anderhalve dag dat die beperkt is. Wij willen aan de andere kant de meningsvorming niet tekort doen en een extra voorbereidingsfase t.a.v. de moeilijkste onderwerpen in de partijraad leek ons daarom gewenst. Wij dachten dat wij die partijraad zouden houden op 26 februari. Wij hebben nog geen beslissing genomen over de vraag of dat een openbare dan wel een besloten partijraadsvergadering zou zijn. Het hoofdbestuur is er zich van bewust dat een aantal leden van de partijraad met name voorkeur geeft aan besloten vergaderingen aan de andere kant bestaat bij ons het gevoel dat wanneer je over deze onderwerpen wilt praten met de bedoeling, want ik wil U er eerlijk bij zeggen dat het onze bedoeling is om vast een zekere lijn te krijgen in de gedachte vorming en daarmee de algemene vergadering wat voor te bereiden om daar wellicht de discussies iets te kunnen bekorten dat het dan een redelijke zaak is wanneer je de afdelingen de leden de gelegenheid geeft om bij die partijraad ook vertegenwoordigd te zijn en het lijkt ons een illusie dat de partijraad die toegankelijk is voor partijleden die niet tot de partijraad behoren, het lijkt ons een illusie om dan te spreken van een besloten vergadering van de partijraad en om dan niet zoals dat gebruikelijk is de pers daarbij uit te nodigen. Ik zeg U dus nogmaals wat we zullen besluiten weet ik niet maar U moet er ernstig rekening mee houden dat dat evenals alle andere partijraden van de laatste dat dat een openbare vergadering zal zijn met een maximum ook aan discussiemogelijkheid voor leden van de partij die niet in de partijraad zitting hebben. Dus een aantal punten kan daarin aan de orde worden gesteld. Wij zijn vandaag min of meer toevalligerwijze omdat wij altijd hebben gezegd bij kandidaatstelling komen personen aan de orde die algemene vergadering is besloten. Wij zijn daarom vandaag in besloten vergadering bijeen.

Wij hebben begrepen dat er een aantal aanwezigen zijn die in de rondvraag het woord willen voeren. Wij begrijpen ook dat de mogelijkheid bestaat dat daar belangstelling voor is wat hier behandeld zal worden in de pers. Het dagelijks bestuur is van mening dat als er een besloten vergadering is dat dan ook alle leden die daar het woord voeren dat die erop mogen vertrouwen dat die beslotenheid wordt gehandhaafd. Wij menen daarom ook een beroep op U te mogen doen dat individuele aanwezigen daarover dan ook geen mededelingen aan publiciteitsorganen doen. Natuurlijk is datgene wat hier behandeld is volkomen vrij om te bespreken binnen afdelingsvergaderingen en centrale vergaderingen, maar het dagelijks bestuur zou een dringend beroep op U willen doen om juist voor degene die hier het woord willen voeren om die min of meer de garantie te geven dat zij volledig spreken in een besloten vergadering, dat dus de individuele aanwezigen geen mededelingen doen naar buiten en dat degene die worden gevraagd om daarover mededelingen te doen de betrokkenen verwijzen naar de heer Wiegel en naar mij. Wij zouden dan op een wijze die wij gezamenlijk de meeste juiste achten wel mededelingen willen doen en ik hoop dat U daarmee zult kunnen instemmen. Wij hoeven daar geen besluit van te maken het is een verzoek van het dagelijks bestuur. Een verzoek mede t.b.v. diegene die het woord willen voeren en wij dringen er dus op aan dat de heer Wiegel en ik gezamenlijk verantwoordelijk zijn dan weet ook iedereen dat als het zo gaat wie er aansprakelijk is voor datgene wat er naar buiten bericht wordt, dat de heer Wiegel en ik dat gezamenlijk doen. Dan dat gezegd hebbende zou ik willen vragen wie wil het woord voor de rondvraag. Ik zie de heer Vonhoff. Hij heeft het woord.

Mijnheer de voorzitter, dames en heren de V.V.D. is een vriendelijke partij en de bijeenkomsten van de V.V.D. hebben dan ook altijd een wat familiaal karakter. Toch moeten er soms ook in de familie-kring wat minder vriendelijke woorden gesproken worden. U heeft mijnheer de voorzitter en de heer Wiegel de voorzitter van de tweede kamerfractie hebben dat al enigermate mogelijk gemaakt door een aantal opmerkingen te maken over een zaak de abortuskwestie het verloop daarvan, van het initiatiefontwerp die in het land geleid hebben niet alleen tot onthutsing maar ook tot grote verbittering en teleurstelling. Gevoelens die naar mijn gevoel volstrekt begrijpelijk waren. En het is dames en heren dan ook goed meen ik dat ondanks de procedure die ons is voorgelegd en waardoor wij over deze zaak nog verder ten gronde met elkaar zullen kunnen praten dat ook nu in deze beslotenheid toch een aantal opmerkingen alvast kunnen worden gemaakt. Als is het daarbij en ik ben mij dat bewust door de plaats van deze vergadering en de hoofddoelstelling van deze vergadering zo dat we daar de meest betrokken leden van de tweede kamerfractie zullen moeten missen. Toch dacht ik dat het van de kant van de leden af gewenst en noodzakelijk is om nu zeker omdat de door U aangekondigde kommissie de werkzaamheden gaat aanvangen een enkele opmerking te maken.

In de eerste plaats mijnheer de voorzitter, dames en heren moeten er een paar dingen vooropgesteld worden. A. dat het heel duidelijk is dat wij menen en ik vind dat een groot goed is dat afgevaardigden in publieke lichamen spreken en handelen zonder last of ruggespraak. En dat het heel erg duidelijk is dat zij daarbij in alle gevallen naar eer en geweten moeten handelen. Niet alleen in tere zaken, het handelen naar eer en geweten moet in alle politieke zaken verondersteld worden. En het is begrijpelijk dat men bij bepaalde problemen men er behoefte aan heeft om dat element nog eens scherp te benadrukken zoals in de achter ons liggende periode is gebeurd. Maar het is heel duidelijk en daarom kunnen we instemmen met de procedure dat het beroep op het geweten als zodanig geen eind kan maken aan de politieke discussie geen eind kan maken aan de politieke weging. Het kan niet zo zijn en die indruk mag ook niet gevestigd worden en ik was erg bevreesd dat die indruk wel gevestigd werd, dat met de constatering dat het ging om een persoonlijke gewetensvraag de discussie daardoor niet meer mogelijk zou zijn. Het lijkt mij erg goed om vast te stellen dat een optreden in geweten wat we kunnen eerbiedigen toch leid tot politiek handelen. En tot besluitvorming die daarbij ten gronde en heel diep kan worden afgestreden, ja als daar behoefte aan is dat daar afkeuring over kan worden uitgesproken. Een tweede opmerking zou ik in dit verband willen maken. Ik meen mijnheer de voorzitter dat wij ons niet moeten vergissen in de bijvoeglijke naamwoorden die wij verbinden aan de oplossing die wij gaan zoeken voor de formulering van de paragraaf in ons nieuwe verkiezingsprogram. Ik heb gehoord wijs ik heb gehoord verzoenend, ik heb ook gehoord maar wat con sordino en dat was mij wat al te zachtjes liberaal. Ik dacht dat dat toch enige en duidelijke bijvoeglijk naamwoord zou moeten zijn dat wij aan een dergelijke paragraaf zouden moeten verbinden. Dat kan betekenen omdat liberalisme onderscheidend is, dat het niet betekent zoals vanochtend werd opgemerkt dat grote groepen van de nederlandse bevolking daar zonder meer achter kan gaan staan. Het liberalisme heeft op allerlei vraagstukken zijn eigen positie, zeker op het punt van de vraagstukken van de geestelijke vrijheid en van de benadering van dit soort vraagstukken en hoogste wijsheid lijkt mij hier voor een partij met een duidelijk profiel dat de formulering als zodanig liberaal is en niet een streven naar een grootste gemene deler en zeker geen streven naar een quotient met diverse anderen. C.D.A. Het is dacht ik heel erg wezenlijk dat wij juist op vraagstukken waar het gaat met zo'n grote ernst over leven en dood over vraagstukken waar het gaat over de rechten van de vrouw, of vraagstukken waar het gaat waar ons huidige verkiezingsprogram vanuit spreekt, dat het in feite zich niet leent tot algemene verbodsbepalingen. En dat in wezen het geweten van de vrouw daar bepalend moet zijn. Het gaat daarbij niet aan om dan een formulering te zoeken die ook achteraf politiek taktisch toch nog goed zouden uitkomen. Dat zou namelijk ook de verdenking wekken en die verdenking werpen wij met elkaar van ons dat er toch politieke motieven zouden zijn geweest voor het optreden van de meerderheid van de eerste kamerfractie. En daarom is het zo dat er met alle wijsheid en alle overleg naar mijn gevoel geen andere formulering uit de bus zal kunnen komen dan die in wezen heel dicht ligt in feite conform zal moeten zyn

aan datgene waar de partij in liberalen op nieuwe wegen toe heeft besloten.

Ik dank U wel.

-Applaus-

Dames en heren hoewel ik volstrekt niet uitsluit dat in het verloop van deze rondvraag niet iedere interventie afzonderlijk zal worden beantwoord geloof ik toch dat het goed is wanneer ik in dit geval wel een poging doe om op datgene wat de heer Vonhoff heeft gezegd wel afzonderlijk te antwoorden. Ik ben hier naar het spreekgestoelte gelopen zonder mee te nemen een papier dat ik daar wel bij wou hebben dat ga ik nu even halen.

Niet dat ik dit antwoord heb kunnen voorbereiden maar mijn speech van vanochtend is door de heer Vonhoff ter sprake gebracht en als ik daar uit citeer straks dan zou dat toch bij voorkeur wel letterlijk willen doen. Het is zo dat wij het er volstrekt over eens zijn dat niet alleen in deze zaak, maar ook in andere zaken alle kamerleden altijd zonder last en ruggespraak overeenkomstig hun eigen geweten een uitspraak moeten doen. Daarover is geen enkel verschil van mening, maar het punt is dat juist in het beantwoorden van het ja of nee op dit wetsontwerp het geweten in veel sterkere mate een rol blijkt te spelen. Er zijn tal van politieke onderwerpen waarin men zich kan vinden zoals dat heet in een bepaalde opvatting en dan blijkt het een compromis te zijn. En dat hoeven wij ook niet van ons te werpen, want in een pluriforme samenleving als de nederlandse met tal van verschillende opvattingen met een kiesstelsel waar wij altijd voor gestaan hebben dat in de hand werkt dat de individuele meningen die in het nederlandse volk bestaan zoveel mogelijk tot uiting komen is een meerderheidsvorming in de tweede kamer en in de eerste kamer nu eenmaal onmogelijk en dat betekent dat je altijd in samenwerking met anderen tot oplossingen zult moeten komen en dat voor ieder vraagstuk waarvoor je gesteld wordt uiteindelijk een oplossing wordt gevonden waarvan een hele grote kans is wat de meerderheid die het steunt het eigenlijk liever nog iets anders had willen zien, maar dat men bereid is tot samenwerking met anderen. Want wie die samenwerking niet heeft stelt zich buiten de mogelijkheid om dit land te helpen besturen. Wij als liberalen hebben altijd gezegd wij zijn bereid mee te werken dit land te helpen besturen en dat betekent dat in tal van vraagstukken van onze kamerleden van onze bewindslieden als wij die hebben wordt gevraagd om mee te werken aan een compromis en dan ligt de grens tot het meewerken aan een compromis daar waar het eigen geweten in het nauw komt en die medewerking niet meer kan geven. En op tal van punten of het nu over belastingpolitiek, sociale politiek of middenstandspolitiek gaat is die ruimte zeer groot, komen die gewetensvragen volstrekt niet aan de orde, maar in het abortusvraagstuk dat nu voor ons lag kwam dat heel duidelijk wel aan de orde en het is niet zo dat bij wegen van uitzondering in dit geval gezegd is het geweten mag de doorslag geven. Ik ben het volstrekt met de heer Vonhoff eens. Het is de hoofdregel die geldt altijd, maar die hoofdregel zal in tal van gevallen niet aan de orde komen omdat men niet in gewetensnood raakt.

Maar het blijkt dat is een duidelijk gegeven dat het bij het beoordelen van een abortusvraagstuk dat te maken heeft met persoonlijke opvattingen over wanneer het leven begint, dat die vragen wel aan de orde komt. En de heer Vonhoff heeft gezegd wij zijn een vriendelijke partij en wij moeten dus als er moeilijkheden zijn die niet uit de weg gaan. Dat is een prachtige mededeling, waar ik het ook geheel mee eens bent. Maar ik heb vanmorgen ook niet een beroep gedaan op de vriendelijkheid maar op de verdraagzaamheid. Dat is een liberale deugd. Wij moeten dus niet alleen t.o.v. elkaar ook t.o.v. anderen die tolerantie in het oog blijven houden. Mijnheer Vonhoff heeft gezegd de commissie zou niet bepaalde kanten op mogen gaan. Nu geloof ik dat het niet verstandig zou zijn, zeker niet in mijn positie nu ik van die commissie deel uitmaak om te zeggen de commissie zal het ook niet doen of de commissie zal het wel doen. De commissie heeft van degene die tot de instelling daarvan hebben besloten een vrij mandaat gekregen. Maar die commissie bestaat ik hoop dat U dat van mij zult willen aanvaarden uit liberalen die alle op hun plaats in de partij hebben bewezen dat zij hart hebben voor de zaak waarvoor zij staan. Ook al maak ik er zelf deel van uit ik durf toch van mijn medeleden te verklaren, mevrouw Veder, de heer Geurtsen, de heer Polak en de heer de Jong en de heer Talsma dat wij in de verschillende functies die wij tot nog toe met instemming vande partij bekleden dat wij daaraan mogen ontleunen dat als wij ons best doen dat wij dan ook mogen rekenen op een zeker vertrouwen dat wij ons best ook op die manier zullen doen dat de partij daarvan achteraf zegt, natuurlijk zullen wij daar onze eigen mening ons over voorbehouden maar we geven je in ieder geval de kans om eerst in het verband van die commissie met voorstel aan het hoofdbestuur te komen. Het hoofdbestuur zal straks het orgaan zijn dat verantwoordelijk is voor de abortusparagraaf die aan U wordt voorgelegd. En dan is het volstrekt duidelijk dat dat een paragraaf moet zijn die doortrokken is van het liberale, de liberale beginselen. En dat daarbij datgene wat in het vorige verkiezingsprogram is gezegd, datgene wat richtsnoer is geweest voor de indiening van het wetsontwerp en datgene wat richtsnoer is geweest voor afwijzing daarvan door een aantal leden van de eerste kamer allemaal een rol moet spelen. Maar laten we nu een misverstand uit de wereld helpen. Er is in de eerste kamer voor zover mij bekend niet tegen gestemd door enige liberale afgevaardigde op grond van het feit dat dat fundamentele recht van de vrouw niet zou worden erkend, maar het ging om de vraag of daarnaast daarboven eventueel nog andere normen moesten gelden en het ging om de vraag of die vrijheid die is opgeëist of die ongelimiteerd was. Dat zijn vragen ik heb dat vanochtend gezegd die in het verkiezingsprogram niet zijn besproken en wij gaan nu na in die commissie of dit punten zijn waarop het programma aanvulling behoeft. Hoe ruim de passage in het verkiezingsprogramma van 1971 was wordt wel bewezen door het feit dat onze liberale volksvertegenwoordigers voor zover zij bij de kabinetsformatie Biesheuvel zijn betrokken geweest.

En dat onze liberale bewindslieden die bij de vorming van dat kabinet betrokken waren hebben kunnen instemmen met de indiening van het wetsontwerp Stuyt van Agt dat op zichzelf toch laat ik zeggen een iets andere inhoud had dan het wetsontwerp Veder, Smit, Geurtsen. Dat onze tweede kamerfractie vervolgens heeft kunnen instemmen met het wetsontwerp Veder-Geurtsen, dat vervolgens als derde men heeft kunnen instemmen met in samenwerking met de P.v.d.A. tot stand gekomen initiatief en dat betekent dat die diverse varianten onder dat, onder die formule denkbaar waren. Waar is nu het probleem over ontstaan. Dat de laatste variant die in de eerste kamerfractie, in de eerste kamer aan de orde is geweest voor een groot deel van de eerste kamerfractie niet die instemming kon hebben. Welnu dat betekent dat wij vermoedelijk moeten zoeken naar een zekere nadere specificatie t.a.v. eventueel een norm eventueel een termijn, maar ik laat dat open die aan de partij zal moeten worden voorgelegd. En nu om een misverstand te voorkomen er zal niet dacht ik aan de partij voorgelegd moeten worden een oplossing waarvan een ieder kan zeggen daarin zie ik geen enkel liberaal element meer en die proberen eigenlijk alleen maar te komen tot iets dat een groot deel van het nederlandse volk liberaal of niet zou kunnen vinden. Nee, ik heb vanochtend heel duidelijk gezegd dat wij zullen trachten met een paragraaf te komen die aan de partij zal worden voorgelegd. En toen heb ik letterlijk gezegd dat alle partijleden daarmee zullen instemmen is een onmogelijkheid maar wel moet bereikt worden dat een overgrote meerderheid daar vrede mee kan hebben en dat de basis gelegd om in samenwerking met anderen tot een oplossing te komen waarmee ik zoveel mogelijk nederlandse vrede mee kunnen hebben, want wij hebben wel als liberalen altijd gelijk maar zolang wij een minderheidspartij krijgen is het ook nuttig om gelijk te kunnen krijgen. Dank U zeer.

-Applaus-

Mag ik de volgende spreker vragen.

Mijn naam is Hissink, afdeling Amsterdam.

Mijnheer de voorzitter dames en heren.

Ik reageer ad-hoc. Ik vraag mij af als er woorden vallen van geweten en persoonlijke opvattingen mag ik dan zo ondeugend zijn om daar verhoudingsgewijs denkend voor te zetten bijvoeglijk naamwoord mannelijk geweten. En mannelijke persoonlijke opvattingen. Want het verbaast mij weer dat de commissie die ik snel heb opgeschreven bestaat uit mevrouw Veder-Smit, de heren Polak, Geurtsen, de Jong, Talsma en Korthals-Altes. Wou ik U vragen vindt U dit nou redelijk en hoever is de verdraagzaamheid voor de vrouwen van de V.V.D. om hier toch eens niet even de vinger op te steken en zegt vindt U dit nou zinnelijk handelen wat U bezig bent. Ik dank U wel.

-Applaus-

Ik wil daar ook graag op reageren. Het is zo dat de problematiek die aan de orde was was een verschil van beoordeling dat to uiting was gekomen tussen de voltallig tweede kamerfractie die voor het wetsontwerp was en acht leden van de eerste kamerfractie die ertegen hadden gestemd.

Wij hebben toen gezegd laten we degene die bij de voorbereiding van het wetsontwerp het meest nauw betrokken zijn geweest, dat waren dus de indieners aan de zijde van de tweede kamerfractie en dat waren de woordvoerders aan de zijde van de eerste kamerfractie die in die commissie noemen alsmede twee leden van het dagelijks bestuur, waarvan ik moet toegeven dat in het dagelijks bestuur het mannelijk element sterk overheersend is. Het is niet zo dat die commissie nu maar zo maar in de lucht werkt. Wij zullen heus daar kunt U op rekenen overal Uw oor te luister leggen, maar die commissie die doet niets anders dan iets voorbereiden. Het hoofdbestuur is het orgaan dat de paragraaf aan de partij zal voorleggen en dat is nu eenmaal de juiste wijze van handelen. Het hoofdbestuur is verantwoordelijk het ontwerpprogramma dat aan de partij wordt voorgelegd en de partij als geheel mannen en vrouwen beslissen.

Mevrouw Alberti.

Mijnheer de voorzitter allereerst wil ik een opmerking maken over de vraag die zoeven door mevrouw gesteld is. Wij hebben als organisatie vrouwen in de V.V.D. begin van deze week een brief aan het D.B. en ook het H.B. gericht met, waarin wij stelden dat wij betreurden dat inderdaad niemand namens onze organisatie inzate. Dit ter geruststelling van mevrouw, maar we hebben hier geen reactie nog van het D.B. op gekregen. Dit als eerste punt en dan wilde ik graag nu nog een korte opmerking maken. Namelijk het volgende. Gezien een verkiezingsprogramma van vier jaar terug dat een uitspraak gaf t.a.v. abortus zonder in details te treden en mede daardoor er niet van te voren vast te stellen stemgedrag mogelijk maakte de verkiezingsprogramma dat verwachtingen wekten, waarin duidelijk een heel groot aantal mensen is teleurgesteld verzoekt de organisatie vrouwen in de V.V.D. met klem en ik zou dat willen onderstrepen een heel grote duidelijkheid en niet alleen gesproken over nadere specificatie maar veel grote duidelijkheid t.a.v. de legalisering van abortus en niet weer een uitspraak waar we alle kanten mee uit kunnen. Wij hebben nu leergeld betaald.

-Applaus-

De commissie zal dat ongetwijfeld in haar overweging betrekken. Ik acht mij niet vrij en dat is niet om de zaak te ontgaan om mij daarover nu uit te laten. Ik wil wel dit zeggen hoe specifiek wij in een programma zijn, hoe meer punten de heer Wiegel straks bij een kabinetsformatie daarvan zal mogen inleveren. Ook daar moeten wij als politieke partij aan denken. Het is namelijk zo dat onze confessionele vrienden gesteld dat we daarmee aan de praat zouden raken, wel christelijk zijn maar ze zijn ook zo duivels dat ze graag het succes op dit punt zullen willen behalen.

Mag ik vragen of de sprekers zich bij het spreekgestoelte willen opstellen. Dan hebben we wat meer inzicht in de animo.

Ja voorzitter ik ga even naar een ander terrein. Deze vergadering was dus in opzet bedoeld voor de verkiezingen van 1977.

Ik geloof dat wij ook de blik voorwaarts moeten richten en naar het jaar 1978 kijken als wij ons moeten voorbereiden op de europese verkiezingen en ik zou graag aan de heer de Koster vragen welk standpunt wij en welke organisatorische voorbereidingen wij hiervoor moeten treffen. Ik denk dan toch ook aan een speciaal punt wat dan ook indirect zonet door de voorzitter is aangetipt. In verschillende landen van de europese gemeenschap waarbinnen deze verkiezingen zich zullen afspelen heersen andere verkiezingssystemen dan de onze en ik vraag me af mijnheer de voorzitter zouden we misschien hier ons reeds kunnen uitlaten in die zin dat we onze ongelukkige engelse vrienden, onze ongelukkige liberale engelse vrienden misschien een voorsprongetje geven doordat wij eigenlijk al een uitspraak doen op de europese lijst van liberalen dan geven we een kleine voorsprong aan onze engelse vrienden.

Ja voorzitter in de eerste plaats wil ik graag de zaak nog even op een rijtje zetten. Wij gaan inderdaad naar europese verkiezingen toe vooral nu de franse belemmeringen men had daar iets ontdekt in de grondwet waardoor het misschien niet in Frankrijk zou kunnen plaatsvinden zijn weggenomen. Er is een uitspraak die positief is en wij hopen dus dat wij regelrecht afstevenen op de allereerste direkte europese verkiezingen voor een parlement in Straatsburg, wat dan ook een waarlijke controle zal dienen uit te oefenen op de beslissingen die nu door de ministerraad in Europa worden genomen en die in het algemeen nationaal niet goed kunnen worden gecontroleerd. Het is voor onze partij maar voor alle liberalen in Europa een uitdaging. Het is daarom een uitdaging omdat wij allemaal individualisten zijn met elkaar een programma moeten maken een programma waar wij allen als liberalen onszelf in kunnen terugvinden, zowel nationaal als internationaal. Het moet een succes worden, want er moet een behoorlijke opkomst zijn anders zouden het de eerste en tegelijkertijd de laatste verkiezingen zijn voor het europees parlement en U weet hoe moeilijk die europese gemeenschap er op het ogenblik voorstaat. Het europees voorzitterschap dat lag in Nederland het laatste half jaar. Het is op het ogenblik een defensieve zaak. Men zegt wel eens de point of no return die men dacht te zijn gepasseerd is men toch niet helemaal gepasseerd. Wij moeten oppassen dat wij niet worden een economische unie alleen een douane-unie met verder geen politieke binding. Het uur daarvoor is gekomen om aan de europese bevolking een aan te tonen dat wij een europese eenheid wensen. Wij zijn hard bezig met een programma, een aantal werkgroepen heeft op 5 november in de ridderzaal rapport uitgebracht. Deze programma's zijn daar besproken. Op grond van de opmerkingen die daar gemaakt zijn en discussies die hebben plaatsgevonden zijn de werkgroepen opnieuw aan de gang gegaan. Op het ogenblik is een redactiecomité waar ieder land in vertegenwoordigd is is bezig om voor 1 april een redactie van dit verkiezingsprogramma klaar te maken ter beoordeling door de verschillende partijen. In het najaar van dit jaar hopen wij in Italië tijdens een assemblee deze zaak definitief rond te krijgen. Het is een interessante gedachte om te zorgen dat de liberale partijen die numeriek belangrijk zijn ook goed vertegenwoordigd worden in Straatsburg.

Dat kan eigenlijk alleen maar via het verkiezingsstelsel zoals wij dat in Nederland vandaag kennen. Omdat dat voor deze representatie de beste is. U weet in Engeland door het districtenstelsel is het voorgekomen dat op een goed moment 6 miljoen engelse liberale kiezers met elkaar niet meer konden opbrengen dan 12 zetels. 500.000 stemmen voor een zetel in het westminster parlement voor de liberaal terwijl het gemiddelde op dat moment ergens in de buurt van de 30.000 lag. Een zeer onrechtvaardige wijze. Ik juich het toe dat hier nog eens opnieuw de gedachte wordt geponeerd om een mogelijkheid te overwegen het wordt staatsrechtelijk onderzocht om op onze lijst de nr. 1 van Engeland te zetten, want hoe zal het gaan in 1978. In 1978 zullen de verkiezingen nog plaats vinden volgens de nationale methodes. Wij op onze manier, de heer den Uyl heeft ook weleens gedacht aan een soort districtenstelsel waardoor de P.v.d.A. er beter uit zou komen dan anders het geval is. Wij hebben daar direkt ons sterk daartegen verzet. Ik mag aannemen dat deze verkiezing in Nederland plaats zullen vinden volgens ons systeem en dat zal ook voor de andere landen gelden. In Engeland zijn de twee grote partijen op het ogenblik bezig om een systeem te ontwerpen van een geringer aantal districten voor de europese verkiezingen wat ertoe zou kunnen leiden dat de liberlaen geen enkele zetel in Straatsburg zouden kunnen krijgen. Een liberale partij die als eerste in Europa met ons gevochten hebben voor dat Europa die van het begin af aan voorstanders zijn geweest van toetreding tot de gemeenschap. Dat zou niet minder dan een schandaal zijn. U weet sedert 15 november is er een presidium bestaande uit drie, dat is in de eerste plaats onze voorzitter allen bekend door zijn vele voorzitterschappen in de wereld, V.N., de heer Thorn op het ogenblik minister-president van Luxemburg. De tweede is de heer Genscher, die op het ogenblik vice-kanselier is in Duitsland en ik heb het genoeg daar de derde in dit drietal te zijn die verantwoordelijk zijn voor de voorbereiding van die verkiezingen. Zij het dan dat wij een heel belangrijke werkgroep hebben voorgezeten door onze vice-voorzitter de heer Talsma, die daarbij een heel belangrijke rol speelt. Wij komen de volgende week, het is weleens moeilijk met die twee ministers een goede datum te vinden, in Straatsburg een dag bijeen. Daar zal ik deze interessante gedachte die juist nog weer geponeerd is aan de orde stellen, want de engelse liberale partij verdienen onze steun. Wij zitten met hen op een noemer, al wordt dat door de pers weleens anders gezegd, wij hebben dezelfde liberale filosofie. Wij zullen straks hetzelfde verkiezingsprogramma onderschrijven en wij met onze kracht die wij in Nederland kunnen opleveren zou eventueel goed moeten kunnen zijn voor ook een engelse zetel.

Ik dank U.

-Applaus-

Mevrouw Schep.....

Mijnheer de voorzitter, naar deze uit mijn hart gegrepen woorden van mijnheer de Kosten vind ik het een beetje jammer dat ik weer terugmoet naar de abortus-kwestie.

Ik wou toch wel even zeggen dat ik hier namens mijzelf sta en niet namens afgevaardigden van de afdeling Rijswijk of de kamercentrale Dordrecht. Wij hebben, ik ben erg blij dat mijnheer Vonhoff deze kwestie heeft aangeroerd in de rondvraag, maar wij hebben natuurlijk geen gelegenheid gekregen om met de achterban te praten of wij hier dus iets over zouden zeggen ja of nee. Het enige wat ik wou vragen mijnheer de voorzitter is met het oog op de snel naderende verkiezingen en met het oog en in besef van de vele ogen van zwevende kiezers die op het ogenblik op ons gericht zijn wou ik alleen maar een vraag stellen. Wie van de commissie zal nadat de commissie zijn werk gedaan heeft het woord naar buiten voeren. Dat vind ik erg belangrijk.

Ik denk niet dat de commissie met een woordvoerder naar buiten zal treden. De procedure is deze dat de commissie zal adviseren aan de heer Wiegel en de heer Wiegel zal een voorstel doen aan het dagelijks bestuur en dan hoofdbestuur. En in hoeverre dat vervolgens gewenst is om over al die stadia een bepaalde publiciteit te geven, dat zou mijns inziens het hoofdbestuur in dat stadium moeten besluiten. Het is namelijk betrekkelijk kort dag. Het is zo dat het hoofdbestuur op 5 februari hierover gaat vergaderen. Dus dat het hoofdbestuur toch enige dagen tevoren die tekst in huis zal moeten hebben. Dat betekent dat deze zaak zich afspeelt binnen 14 dagen na nu. En dan is het dacht ik het beste wanneer het voorstel er is dat dan zo snel mogelijk aan de afdelingen wordt toegestuurd, mocht er dan nog want we hoeven die publiciteit van onze kant ook niet te gaan vergroten hoezeer wij voor publiciteit zijn over de V.V.D. laten we daar zelf onze issues zoveel mogelijk voor kiezen en ze ons niet laten opdringen. In hoeverre er dan behoefte is om daaraan meer publiciteit te geven zou lijkt mij in dat stadium moeten worden nagegaan.

Mijnheer de voorzitter, mijn naam is Slijpe uit Schiedam. Ik heb een aantal vragen. U heeft op 2 vragen reeds geantwoord. Mijn eerste vraag was wanneer komt de commissie met die abortusparagraaf. Ik heb begrepen zeer spoedig. Wanneer krijgen de afdelingssecretarissen deze paragraaf ik heb ook begrepen zeer spoedig en dan komt de volgende vraag. Gelden de nu ingestelde amendement-procedures dus vanaf de afdeling naar de ondercentrale, van de ondercentrale naar de kamercentrale ook voor deze paragraaf. En dan besluit ik eigenlijk hoe kan de partij vanuit de basis in deze abortusparagraaf meedenken.

Het hoofdbestuur heeft die procedure nog niet definitief vastgesteld, maar als wij die getrapte procedure zouden vaststellen, betekent dat wij na de verkiezingen daarmee klaar zouden zijn. Hoe aantrekkelijk dat misschien ook is. Dat is niet juist. Ik denk dat wij de afdelingen zullen verzoeken rechtstreeks te reageren zonder trappen, maar dat ook daarom het zo nuttig is im hierover in een partijraad te vergaderen, waarbij de afgevaardigden van de afdelingen wel aanwezig zouden kunnen zijn, zodat wij daar kunnen zien en aftasten of op basis van de paragraaf zoals die is voorgesteld of bepaalde gedurende die partijraadsvergadering daarin aan te brengen veranderingen tot een mening kan worden gekomen, waarvan ik vanochtend heb gezegd, waarmee een zo groot mogelijk deel van de partij vrede kan hebben.

Dat op de algemene vergadering daar natuurlijk opnieuw over zal worden gepraat staat vast, wij hebben gezegd er zal dan een procedure zijn die niet al te strak is, want het is onmogelijk op het ogenblik dat je op zo korte termijn werkt, moet je ook een zekere vrijheid in de procedure toelaten, wil je tot een democratisch gevormd standpunt komen. Daarvan kunt U zeker zijn, dat we dat zullen blijven bevorderen. Mevrouw ten Doest.

Mijnheer de voorzitter, dames en heren, ik had het genoeg de afgelopen woensdag aanwezig te zijn op een vergadering van de kamercentralevoorzitters de statenvoorzitters en het dagelijks bestuur en daar is ook de abortuskwestie aan de orde geweest. En daar heb ik een paar dingen gezegd, waarvoor ik mijn excuses bij voorbaat aanbied, aan diegene die daar waren dat zij van mij nu nog eens een keer misschien hetzelfde horen, maar ik heb toch het gevoel dat het goed is dat ik ook in deze grotere vergadering nog eens uitspreek hoe mijn en, hoe mijn gedachten zijn en de gedachten die velen met mij, dat heb ik in de afgelopen weken wel beluisterd. Mijnheer de voorzitter U bent begonnen met in Uw inleiding met te stellen er zijn fouten gemaakt. Het heeft mij persoonlijk bijzonder goed gedaan dat U dat zo ruiterlijk erkend. Er zijn fouten gemaakt. Ik denk niet alleen wij allen denken, waren geschokt op het moment dat de kwestie zich afspeelde zoals die zich heeft afgespeeld en wij daar zo plotseling mee geconfronteerd werden. Aan de andere kant vind ik dat ik niet meer wat moet zeggen over alle aspecten die tot deze zaak geleid hebben. Naar mijn gevoel zijn het allemaal open deuren die ingetrapt worden. Wij hebben zoveel gelezen, gehoord en gesproken daarover. Ik geloof ook dat het bijzonder goed is, de heer Vonhoff heeft ons vergeleken met een vriendelijke familie tot nu toe. Tot voor kort waren wij een vriendelijke familie, de laatste weken waren wij een familie en als zodanig herken ik mijn eigen familie daarin, een familie die elkaar links en rechts om de oren sloeg die elkaar met hele debatten gingen. Kortom er zijn vele woorden gesproken. Het kan geen kwaad. Ik geloof wel dat het goed is dat we nu zeggen het is een zaak die geweest is. Wij hebben ervan geleerd mijnheer de voorzitter. Ik heb met veel voldoening geconstateerd dat ook het dagelijks bestuur, het hele hoofdbestuur erkend dat we hebben moeten leren, dat wij dat ook doen, dat vind ik zeer positief en ik zou dus een klemmend beroep willen doen op deze hele vergadering op alle aanwezigen om inderdaad onze concurrenten niet die opening te bieden, waar ze zo vlak voor de verkiezingen heel graag op zitten te loeren. Ik ben ervan overtuigd dames en heren. Ik zou inderdaad een beroep op U willen doen om vanaf nu af aan een gesloten front te vormen tot de verkiezinge, ook daarna als het enigszins kan en ik wens degene die bezig zijn met het samenstellen van een paragraaf over de abortuskwestie zeer veel succes bij deze moeilijke arbeid die voor de V.V.D. van bijzonder groot belang is en ik ben ervan overtuigd dat wij er best uit zullen komen. Dat was het wat ik zeggen wilde.

Dank U zeer mevrouw.

Mag ik vragen, wil nog iemand het woord. Gaat Uw gang.

Mijnheer de voorzitter, mijn naam is van Staan, ik ben lid van de afdeling Geldermalsem. Ik heb zonet met bewondering geluisterd naar de vriendelijke woorden van mijn voorgangster inzake deze kwestie. Ik geloof toch dat juist bij uitstek deze vergadering en niet de volgende geschikt is om juist zo'n teer punt als de abortuskwestie uitgebreid te bespreken. En niet altijd even vriendelijk te zijn, want het kan veelal leiden tot het inhouden van een pas op de plaats i.p.v. stappen vooruit in de gekozen en de voorgestelde richting. Ik haak even in op een paar uitspraken van de heer Korthals-Altes die in zijn beantwoording van het betoog van mijnheer Vonhoff. Hij zei wij moeten een keuze maken en samenwerking met anderen zoeken. Ik dacht dat onze partij een keuze had gemaakt. Er is samenwerking gezocht met de P.v.d.A. Dat was een zeer liberaal uitgangspunt naar mijn mening, maar er moest gezocht worden naar het verkrijgen van een bepaalde meerderheid. Dus daar valt geen speld verder aan te versterken. Tolerantie en deugd werd opgenoemd. Ik geloof namelijk dat in deze kwestie tolerantie niet mag lijden in de opvatting dat anderen zouden gaan beslissen over waat anderen, weer anderen zouden moeten gaan doen. De keuze is voor ieder afzonderling te maken en ik vind het tamelijk arrogant klinken wanneer wij zouden moeten gaan zeggen he jij mag wel of jij mag niet, dat is onzin, dat is ieders verantwoordelijkheid. In de derde plaats wou ik het thema zonder last of ruggespraak ter sprake. Enigermate naar mijn mening werd gesuggereerd dat het uitgangspunt was. Maar ik geloof wel dat het ook dient te worden gesteld dat juist een algemene ledenvergadering het optreden van haar vertegenwoordigers zeer kritisch mag blijven volgen en dat ter discussie mag stellen. Tot slot een opmerking mijnheer de voorzitter. In het N.R.C. handelsblad van anderhalve week geleden stond een artikel over het optreden van onze partijvertegenwoordiger in de eerste kamer. Dat artikel had als thema strategie of slecht management. Ik geloof wel dat er aan het handelen van de vertegenwoordigers in de eerste kamer een bepaalde strategie ten grondslag heeft gelegen. Een ding is voor mij een overduidelijke zaak. Het is in ieder geval slecht management. Dank U.

-Applaus-

De heer Wiegel heeft mij gevraagd om hier op te mogen antwoorden en ik geef hem graag het woord.

Voorzitter ik heb daarom het gevraagd omdat naar mijn overtuiging een paar opmerkingen zijn gemaakt die toch niet geheel kloppen ik zeg het vriendelijk met feiten. Als de vragensteller zegt van er is bij de aanpak tot het tot stand brengen van een nieuwe wetgeving inzake van de abortus een keuze gemaakt die keuze is voor de P.v.d.A., daar is verder geen speld tussen te krijgen, dan is dat dacht ik niet volledig in overeenstemming met feiten.

De liberale kamerfrakties en ik kan hier alleen spreken namens de tweede kamerfraktie heeft te maken met het verkiezingsprogramma dat in 1971 is vastgesteld. Liberalen op nieuwe wegen. Daarin stond een abortusparagraaf. Na de verkiezingen van 1971 zijn er kabinetsonderhandelingen geweest. Is het akkoord Steenkamp tot stand gekomen. In het akkoord Steenkamp stond een abortusparagraaf. Die abortusparagraaf is voorbereid door een kleine commissie waarin namens de V.V.D. de heer Geurtsen zat. C.D.A. toen heette het nog wat anders, oude wijn en nieuwe zakken C.D.A. en V.V.D. zijn het dus toen in 1971 eens geworden en ik had niet de indruk dat de V.V.D. van mening was dat de liberale volksvertegenwoordigers of de liberale bewindslieden die op basis van dat akkoord in de kabinet gingen zitten hun programma hebben verzaakt. Later is door het kabinet den Uyl het wetsontwerp Stuyt van Agt ingetrokken, is de V.V.D. met een eigen voorstel gekomen, is later de V.V.D. met de P.v.d.A. met een voorstel gekomen en je kunt nu zien dat op basis van die ene paragraaf in dat verkiezingsprogramma toch uiteindelijk een aantal wetsontwerpen is gerealiseerd. Niet allemaal precies dezelfde inhoud hadden. Dat is het eerste wat ik recht wou zetten. Het tweede en ik geloof dat dat geen recht-trekking behoeft te zijn het is alleen een opmerking van mijn kant aanhalend wat de partijvoorzitter heeft gezegd. Natuurlijk behoort in een liberale partij waar het om de abortus gaat heel duidelijk te worden bekeken en te worden erkend de eigen verantwoordelijkheid die de vrouw heeft, dat is helemaal geen punt van discussie. Eens ben ik het overigens met de vragensteller als hij nog eens instemt met het feit dat de liberale volksvertegenwoordiging zonder last of ruggespraak stemmen. Ik zeg daarbij dat betekent toch niet dat de partij die volksvertegenwoordigers niet kritisch zou mogen volgen. Nee uiteraard is dat niet zo maar ik zou tenslotte dit willen zeggen. Je kunt ook niet als de stelling wordt geponeerd, kijk eens die acht eerste kamerleden die tegen het voorstel hebben gestemd, die hebben gestemd in strijd met het verkiezingsprogramma, nog afgezien van de vraag of ze daaraan gebonden zijn, want liberalen op nieuwe wegen was duidelijk geschreven voor de tweede kamer~~leden~~-verkiezing. Je kunt volgens mij en ik kan dat makkelijk zeggen want ik heb zelf voor het voorstel gestemd, niet zeggen diegenen die tegen hebben gestemd, hebben gestemd in strijd met het verkiezingsprogramma want de gronden waarop de acht leden tegen het wetsvoorstel hebben gestemd, die gronden waren zodanig dat daarover in het verkiezingsprogramma niet een richting was aangegeven. En ik geloof, ik weet niet of ik daar kan spraken ook names mijn 8 politieke vrienden aan de overzijde, ik heb toch heel stellig de indruk dat als zij kijken naar het verkiezingsprogramma dat het niet zo is dat zij van opvatting zijn dat zij zich in dat verkiezingsprogramma niet konden vinden. Nee de uitwerking die de heer Geurtsen en mevrouw Veder hebben gekozen kon om allerlei redenen hun goedkeuring niet wegdragen. Nou dat vind ik hoe dan ook moet in een liberale partij kunnen. En mag ik tenslotte nog wat anders zeggen voorzitter. Ik ben het helemaal eens met we hebben in de partij tot nu toe in verschillende organen over die abortus en over datgene wat gebeurd is gediscussieerd.

Dat is ook goed dat je dat eens met elkaar uitpraat, maar ik geloof dat het wel zo wijs is als we nou met elkaar gaan kijken hoe we de komende abortusparagraaf moeten formuleren en dat komt in een program en dat is een program van de liberale partij en dat moet dus dan ook een liberale paragraaf zijn. Wie iets anders zou veronderstellen heeft het dacht ik op voorhand mis. Mag ik dan misschien ook nog wat persoonlijks zeggen tot slot. Ik hoop wat voor soort kabinet we ook na de verkiezingen komt en daar is geen enkele voorspelling over te doen dat we a.u.b. er met elkaar in dit land en zeker wij met elkaar in deze partij ervoor zorgen dat we eindelijk eens een keer dat vraagstuk uit de politieke strijd halen, want dat verzielt een boel.

-Applaus-

Dames en heren, mevrouw Alberti.

Ja mijnheer de voorzitter ten tweede male. Ik ben misschien in mijn eerste keer niet erg duidelijk geweest, de opmerking die ik maakte t.a.v. de vertegenwoordiging van onze organisatie in de commissie ter voorbereiding van de speciale abortusparagraaf, daar zou ik erg graag een antwoord van U op willen hebben. Het is zo dat de helft van de liberale kiezers vrouwen zijn en ik dacht dat zeker behalve mevrouw Veder, die toch nog wel een extra vrouwelijke stem gehoord mag worden bij de voorbereiding van deze paragraaf.

-Applaus-

Ik zit met het probleem dat er een besluit genomen is door een vergadering, die op zichzelf dan wel een bijzondere samenstelling had, maar waarvan ik in mijn eentje toch moeilijk kan zeggen daar wijk ik vrolijk van af. Dat zou toch een verkeerde opvatting zijn van het voorzitterschap van de partij, maar ik wil wel dit zeggen, dat ik vind dat ik wel het recht heb om voordat wij tot een definitieve formulering zouden komen bij iedereen het oor te luister te leggen. Mag ik die toezegging doen.

Wij zullen in het stadium dat voorlopig tussen een voorlopige peiling waar we a.s. dinsdag mee aan de gang gaan en voordat we verdere versie komen in de commissie overleg plegen op welke wijze definitief de organisatie vrouwen in de V.V.D. zal worden betrokken bij dit geheel en we zullen in elk geval niet met een eindverslag komen alvorens wij dat met U hebben besproken. Mag ik die toezegging doen.

Mevrouw Alberti is tevreden. Ik dacht ook dat ik een vergaande toezegging deed. Ik zei we zullen dinsdag bespreken of ze wordt uitgenodigd en in ieder geval zullen we niks rapporteren voordat we met haar gesproken is.

Mijnheer de voorzitter, mijn naam v.d. Bosch van de afdeling Reeuwijk. Ik dacht dat de algemene vergadering van de partij het hoogste orgaan van de partij was. Dit punt staat op zich niet op de agenda maar ik verstaat mij toch om de vrijheid te nemen om dan names de afdeling Reeuwijk de algemene vergadering voor te stellen om twee leden van de organisatie vrouwen in de V.V.D. in de commissie op te nemen.

Ja het is zo dat het hoofdbestuur heeft ingestemd met de samenstelling van die kommissie het is een hoofdbestuurkommissie, maar ik dacht dat ik heel duidelijk was geweest dat er geen enkel voorstel komt voordat dat uitvoerig is besproken met de stichting vrouwen in de V.V.D.

Voorzitter er is een officieel verzoek ingediend, een officiële motie. Ik dacht dat daar nou over gestemd ging worden.

Voorzitter, mag ik misschien nog wat zeggen. Het feit dat de kommissie in ingestel de samenstelling van de kommissie is duidelijk naar buiten gekomen. Iedereen weet de partij zelf, mensen buiten de partij wie er in die kommissie zitten. Ik geloof dat dat naar buiten toe uitermate onverstandig zou zijn als we nu met een aanvullend bericht moesten komen, die en die komen erbij. Is dan niet en ik had de indruk dat de voorzitter van de vrouwen in de V.V.D. zich daarin kon vinden, is dan niet datgene wat de partijvoorzitter en ik even met elkaar bespraken dat als de kommissie van 6 bij elkaar komt en de zaak op een rij zet, misschien hun eerste gedachte formuleert, voordat de lijsttrekker die gedachte ziet, ik stel mezelf in dat geheel zeer terughoudend op, dat men dan in die fase in de voorfase dus aan de organisatie vrouwen in de V.V.D. en dan is men uiteraard het eerste recht bij de voorzitter vraagt wat vindt je daarvan, geef je mening daarover, dan is op die manier inhoudelijk daar gaat het toch om de organisatie bij het geheel betrokken dat vind ik een veel wijzere naar buiten toe veel wijzere procedure. En die kommissie brengt daarna aan de lijstaanvoerder advies uit en ik dien bij het hoofdbestuur een voorstel in, dat is de procedure.

Maar ik zou willen onderstrepen dat de vriendelijkheid die de heer Vonhoff ons heeft toegedicht in hoge mate blijft gelden ook van onze relatie tot de vrouwen in de V.V.D. en ik ben ervan overtuigd dat de kommissie daarin alle gelegenheid zal geven die de vrouwen in de V.V.D. wensen om daaraan binnen het tijdsbestek dat ons ter beschikking staat zich daarbij betrokken te voelen. De heer Vonhoff.

Mijnheer de voorzitter, ik betreur toch moet ik U zeggen een afhoudendheid. Nee ik hou juist niks af.

Jawel.

Het is in ieder geval duidelijk dat een deel van de vergadering daar anders over denkt, mijnheer de voorzitter. Ik vind dat U namelijk wel afhoudt. Ik vind dat er hier namens de organisatie vrouwen in de V.V.D. uitermate redelijk verzoek is gedaan. Het is t.a.v. juist van de rechten van de vrouw een heel essentiële zaak. Dat is door U erkend en in alle standpunten herhaald. Dan is het toch heel duidelijk mijnheer de voorzitter dat als dan hier door die organisatie gesteund door de algemene vergadering aan U gevraagd wordt om die organisatie om die nou specifiek deel te laten nemen aan het overleg om daar dan ook de vormen voor te vinden. En dan vind ik het inderdaad afhoudend als U zegt dan moet die kommissie toch apart bij elkaar en dan gaan we overleg plegen. Het gaat toch juist daarbij om er goed uit te komen om het gesprek aanstonds een eerste aanleg te hebben.

Heeft U die reden, geeft U die reden dan als U met Uw formele besluitvorming moeilijk zit de status van adviserende leden. Maar betreft U ze bij de aanstonds al bij deze vergaderingen en niet met een produkt alleen.

-Applaus-

Ik weet mijnheer de voorzitter dat U tegen een dergelijk voorstel op grond van het reglement formele bezwaren zou kunnen maken omdat het niet tijdig zou zijn ingediend. Ik weet ook mijnheer de voorzitter en ik denk daarbij aan wijzigingen die mogelijk voor ons aanstaand tweede kamerlid mevrouw Verkade-Terpstra zijn ingediend tijdens een vergadering over de liberale omroep. Amendementen die U toen terecht heeft toegelaten al was het toen reglementair niet mogelijk. Maar het is altijd aardig om een precedent bij de hand te hebben om nu ook over deze motie een uitspraak te doen.

-Applaus-

Ik wil toch de vergadering wel iets laten weten van de zorgen waarmee wij zitten. Het gaat mij volstrekt er niet om om wie dan ook buiten het overleg te houden. Ik dacht dat ik dat ook heel duidelijk had gezegd dat wij de vrouwen in de V.V.D. hierbij zouden betrekken en dat doen we ook. Er is een advieskommissie samengesteld het probleem waarvoor wij staan lat ik U zeggen dat is werkelijk niet zo geweldig gemakkelijk en de procedure die we hebben gekozen, daar wil ik U ook wel wat over zeggen. Het is zo dat de heer Talsma en ik eerst een gesprek hebben gevoerd met die leden uit de commissie die uit de tweede kamerfractie komen. Eenvoudigweg om het klimaat aan te voelen. Want in deze vergadering zijn bepaalde emoties, maar U moet zich eens voorstellen hoe sterk die leven althans zouden kunnen leven bij degene die zich jarenlang met een grote persoonlijke inzet hebben ingesteld voor dit wetsontwerp dat verworpen zien en dan in een commissie worden benoemd met o.a. diegene die ertoe hebben bijgedragen dat het wetsontwerp het niet gehaald heeft in de eerste kamer. Daar spelen uiterst subtiele factoren een rol bij. Daarom hebben wij afgesproken de volgende gang van zaken. Eerst hebben de heer Talsma en ik gesproken zeer uitvoerig met mevrouw Veder en de heer Geurtsen Wij hebben eerste gesproken met mevrouw Veder en de heer Geurtsen. Wij zullen a.s. dinsdag spreken met de betrokken commissieleden uit de eerste kamerfractie eenvoudigweg om te peilen welke mogelijkheden er zijn hoe de zaak precies ligt. Want het is niet zo dat je in de situatie waarin wij verkeren zomaar eens even om de tafel gaat zitten en zeggen nou we zullen nu eens een aardig advies voor de lijstaanvoerder opstellen en die ziet dan maar hoe die dat dan verder weer aan het hoofdbestuur doorspeelt. Hier spelen allerlei hele moeilijke zaken ook in het persoonlijke vlak gewoon doorheen. Laat U ons nu a.u.b. de kans omdat met het ontzien van die persoonlijke problemen op te lossen, maar wij hebben toegezegd de eerste plenaire vergadering die wordt a.s. dinsdagavond gehouden en we hebben toegezegd dat ik de commissie erover zal benaderen dat wij dan ook vergaderen met de vrouwen in de V.V.D.. Mijn onuitgesproken bedoeling was om dat dan ook die dinsdagavond te laten plaatsvinden, maar geef ons de kans om dat ook met de betrokkenen die hier niet bij zijn, want de heer Polak en de heer de Jong zijn hier en ik heb ze allang instemmend zien knikken en ik veronderstel heus niet dat er

bezwaren zullen zijn aan de kant van de leden uit de tweede kamerfractie, maar zij zijn er niet en ik hou daar niet van om dan maar een beetje zonder hen daarin te kennen een beslissing te nemen. Ik heb een heel duidelijk toezegging gedaan dat wij de vrouwen in de V.V.D. er in zullen betrekken en dan vind ik het eerlijk gezegd een beetje flauw wanneer dan wordt gezegd, dat ik de zaak zit af te houden. Het is allerm minst de bedoeling, het is veel moeilijker om deze zaak tot een oplossing te brengen dan om een ordedebat te voeren. Dank U.

-Applaus-

Mijnheer Ham.

Mijnheer de voorzitter, dames en heren ik wil heel kort zijn. Ik had straks helemaal niet de bedoeling om het woord te voeren, maar na de tweede interventie van de heer vonhoff en Uw eigen antwoord heb ik toch behoefte eraan om namens de delegatie van Amsterdam nog kort iets te zeggen. Ik heb veel begrip voor Uw standpunt. Ook voor de formele bezwaren die U hebt.

Mag ik even onderbreken, ik heb geen enkel formeel bezwaar genoemd. Ik heb gezegd ik vind het niet redelijk om de mensen die er het nauwst bij betrokken zijn om die daar niet als eerste over op te bellen, maar ik heb heel duidelijk gezegd in welke richting ik deze zaak wil oplossen. A.s. dinsdagavond, maar niet over de mensen die het sterke mate aangaan. Dat zijn nou juist degene die het wetsontwerp hebben ingediend, die zich daarvoor ontzaglijk veel op de hals hebben gehaald, dat vind ik niet redelijk. Maar een formeel argument zult U mij niet horen noemen. Mag ik dan zeggen dat het de redelijke argumenten zijn die ik van U gehoord hebt en niet de formele maar het komt er wel op neer dat U in eerste instantie met de eerst betrokkenen daarover overleg wilt plegen. Ik geloof dat dat juist is. Ik geloof aan de andere kant en daarom zeg ik er nog even iets van omdat dat bij mij toch wel heeft aangesproken, dat U zegt ja dat zijn emotionele dingen in het spel bij de mensen die erbij betrokken zijn geweest. Nu geloof ik dat U hierbij een beetje ik wil niet zeggen ontkent, maar misschien toch minder waagt acht de emotionele bezwaren die in deze vergadering en bij de mensen die er verder mee te maken hebben kunnen leven. U hebt nou vanmiddag een vergadering gehad en zo voel ik het wel aan die uiterst rustig en uiterst beheerst over het onderwerp heeft gesproken, maar die toch wel dat doet vanuit een hevige geemotioneertheid en dat mag U niet ontkennen. En als dan van de zijde van de vrouwen in de V.V.D. hier naar voren wordt gebracht dat men erbij betrokken wil blijven, dan geloof ik dat U daar zeker hoe zal ik het zeggen iets minder redelijk op had kunnen reageren. In die zin dat men wel duidelijk van U begrepen had, maar ik dacht dat dan nu door U was uitgesproken duidelijk begrepen had dat U deze mensen erbij wilt betrekken en dat is ook wat wij van Amsterdam uit naar voren willen brengen. Ik dank U zeer.

-Applaus-

Ik dank U zeer. Ik moet U inderdaad zeggen mijnheer Ham dat ik erg blij bent dat de vergadering vanmiddag ondanks de emoties die ik heel sterk aanvoel, heb aangevoeld en nog steeds aanvoel, zo beheerst over deze zaak heeft gesproken. En daarom zou ik het in hoge mate betreuren wanneer over zo'n kwestie waarin ik ook gezegd heb ik wil dat graag even met de betrokkenen bespreken de zaak op de spits zou worden gedreven. Dat is natuurlijk onzin. Ik ben erg blij, ik wil U alleen deze verzekering ook geven voor diegenen die daaraan mochten twijfelen dat deze zaak ook diegenen die daar over het woord hebben moeten voeren namens een hoofdbestuur, namens een dagelijks bestuur en die de zaak moeten regelen dat die die ook niet koud laat. De emoties leven ook heel heftig bij ons. Maar op ons rust de taak daar zijn wij voor ingehuurd om te proberen boven die emoties uit toch het grote partijbelang waarover gesproken is van de saamhorigheid te blijven dienen. Er is een partijvoorzitter geweest die zeer geemotioneerd, misschien was hij het nog wel meer dan ik maar die vertelde dat bij voortduring aan de pers. Hij heeft moeten aftreden en kon met een nieuwe partij beginnen. Het was de heer de Zeeuw. Ik zou zijn voorbeeld niet graag volgen, maar wanneer U zou willen afleiden dat uit de zekere beheersing van waaruit ik thans probeer deze problematiek te benaderen dat daaruit zou blijken dat deze zaak zonder enige emotie zou beschouwen dan is dat ook weer verkeerd, maar het is gemakkelijker op een punt als dit een partij te laten barsten dan om hem te laten voortbestaan. En voor het laatste zijn wij benoemd. Dank U zeer.

-Applaus-

Dames en heren ik geloof dat de V.V.D. zich vandaag heeft laten kennen zoals zij is. Het is een partij waarbij de individuele leden heftige gevoelens een rol kunnen spelen, maar het zijn liberàlen die met elkaar in verdraagzaamheid in onderling respect voor elkaars mening met elkaar debatteren. Het stellen van kandidaten is een zaak die ons in hoge mate aangaat. Het zijn diegenen die ons in de komende vier jaar in het parlement zullen vertegenwoordigen. Er is een lange procedure aan vooraf gegaan. Er is een uitgebreide meningsvorming geweest, maar er is altijd de lijst van afvallers is groter dan de lijst van diegenen die straks gekozen zullen worden en daarbij kunnen de emoties vaak heel heftig opblazen. Maar wij hebben daarover in alle redelijkheid overlegd. Dat is typisch V.V.D. Wij hebben onze mening, wij staan voor onze mening maar wij staan ook open voor de meningen van anderen. Zo is ook de discussie vanmiddag geweest. Wij hebben over moeilijke episode in onze partij nagepraat, dat is gebeurd op een waardige wijze en het is gebleken dat de saamhorigheid die wij nodig hebben om de komende verkiezingen tot het grote succes te maken wat velen ervan verwachtten dat wij ervan hopen en dat ons land toekomt dat wij daarvoor staan dat die saamhorigheid is blijven bestaan en in die eenheid zullen wij ons scharen achter onze lijststaanvoerder in de tweede kamer, achter onze volksvertegenwoordiger met de leuze samenwerking, werk, saamhorigheid gaat U thans naar huis ik wens U een goede reis. Wij zien elkaar binnenkort terug dan gaan wij verder praten over het program en ook dan zal die saamhorigheid weer nodig zijn.

Maar wij weten dat we ook dan met een programma zullen komen dat grote groepen in het nederlandse volk aan zal spreken en waarmee wij die samenwerking waarop wij allen hopen tot stand kan worden gebracht en wij met zijn allen als V.V.D. ers de verkiezingen ingaan. De verkiezingen zullen winnen en onze lijst-aanvoerder dan met een grote sterke achterban de kabinetsformatiebesprekingen zullen inzenden in de hoop dat er dan een kabinet tot stand komt tot heil van ons vaderland. Dames en heren ik sluit de vergadering.

-Applaus-